

A photograph showing a person's lower body from the side. They are wearing light blue trousers with a decorative white lace-like border at the hem. Barefoot, they are in mid-air, kicking a dark, textured ball (resembling a soccer ball) with their right foot. The background is a green lawn.

Zvonimir Stjepanović

PRVO IGRANJE NOGOMETA U HRVATSKOJ

THE FIRST FOOTBALL PLAYING IN CROATIA

Zvonimir Stjepanović

PRVO IGRANJE NOGOMETA U HRVATSKOJ

THE FIRST FOOTBALL PLAYING IN CROATIA

Izdavači / Publishers
Gradska knjižnica Županja / Županja Town Library
Gradski muzej Županja / Županja Town Museum

Za izdavače / For the publisher
Ivana Nikolić
Hrvoje Tkalac

Suizdavači / Co-publishers
Nogometni klub Graničar Županja / Football Club Graničar Županja
Turistička zajednica Grada Županja / Županja Town Tourist Board

Za suizdavače / For the co-publisher
Ivan Užarević
Kruno Šarić

Autor / Author
Zvonimir Stjepanović

Urednici / Editors
Marta Huber
Branko Maričić

Urednički odbor / Editorial Board
Zvonimir Luić, Tomislav Kos, Josip Vodanović, Đuro Bačić,
Miroslav Pavić, Stjepan Bogutovac, Tomislav Kovačević

Recenzenti / Reviewers
Danijela Kegalj
Hrvoje Tkalac

Lektorica / Proofreader
Ivana Petričević

English translator
Katarina Nikolić - Zekonja

Naslovница/ Cover
Marijan Jović

Fotografije / Photographs
Arhiva Nogometnoga kluba Graničar (Archive of Graničar Football Club),
Arhiva Gradskoga muzeja Županja (Archive of Županja Town Museum),
Đuka Verner, Marijan Jović, Zvonimir Tanocki, Matej Čehovski,
Marin Topić, Tomislav Kos, Zvonimir Stjepanović, Stjepan Tomić,
Foto „Buco“ Županja (Photo Studio Buco Županja),
Foto „Focus“ Županja (Photo Studio Focus Županja)

Naklada / Edition
400 primjeraka / 400 copies

Tisk / Print
Zebra, Vinkovci

ISBN: 978-953-754796-7

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Gradske i
sveučilišne knjižnice Osijek pod brojem 151023092

Zvonimir Stjepanović

PRVO IGRANJE NOGOMETA
U HRVATSKOJ

THE FIRST FOOTBALL PLAYING
IN CROATIA

Županja, 2024.

Sadržaj

1. Uvodnik	6
2. Spačvanska šuma, Tvornica tanina u Županji i Englezi	8
3. Katarina (Kate) Hepburn – „Šokačka lady“	18
4. Kada je, zašto i kako Županja postala koljevkom nogometa?	22
5. Igre loptom, nogomet i Englezi	30
6. Hrvatski i Jugoslavenski nogometni savez	32
7. Obilježavanje 50. obljetnice Jugoslavenskoga nogometnog saveza 1969. godine	36
8. Središnja proslava 100. obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji, Županja, 13. prosinca 1980. godine	42
9. Nenametljiv, ali uočljiv spomenik	52
10. Kako se došlo do prve nogometne lopte?	58
11. Proslava 115. obljetnice prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj Zagreb, 21. prosinca 1995. godine	62
12. Obilježavanje 125 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 85. godišnjice <i>Graničara</i>	64
13. Obilježavanje 130 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 90. godišnjice <i>Graničara</i> , Županja, 5. prosinca 2010. godine	68
14. Proslava 100 godina Hrvatskoga nogometnog saveza	70
15. Otkrivanje spomenika prvoj nogometnoj lopti u Hrvatskoj, Županja, 8. prosinca 2015. godine	72
16. Počelo je u Županji	76
17. Neke međunarodne utakmice odigrane na Spomen-stadionu u Županji	82
18. Udruga nogometnih veterana <i>Prva nogometna lopta Županja</i>	86
19. Literatura i izvori	93

Contents

1	Preface	7
2	Spačva forest, Tanin factory in Županja and the English	9
3	Katarina (Kate) Hepburn – “Shokachka (Šokačka) lady”	19
4	When, why and how did Županja become the cradle of football?	23
5	Ball games, football and the English	31
6	Croatian and Yugoslavian Football Association	33
7	The Celebration of the 50th anniversary of the Yugoslav Football Association in 1969	37
8	The central celebration of the 100th anniversary of playing football in Croatia and Yugoslavia, Županja, December 13, 1980	43
9	A humble, but noticeable monument	53
10	How did they get in the possession of the first football?	59
11	The Celebration of the 115th anniversary of the first playing of football in Croatia, Zagreb, December 21, 1995	63
12	Celebrating 125 years of playing football in Croatia and the 85th anniversary of <i>Graničar</i> Football Club	65
13	Celebrating 130 years of playing football in Croatia and the 90th anniversary of <i>Graničar</i> , Županja, December 5, 2010	69
14	Celebrating 100 years of the Croatian Football Federation	71
15	Unveiling of the the first ever football in Croatia monument Županja, December 8, 2015	73
16	It all began in Županja	77
17	Some international matches played at the Memorial Stadium in Županja	83
18	The Association of football veterans <i>The first ever football Županja</i>	87
19	Literature references and sources	93

Uvodnik

Ovdje je početak svega onoga što se u Hrvatskoj zove nogomet

Ovo je dio izjave Vlatka Markovića, dugogodišnjega predsjednika Hrvatskoga nogometnog saveza (1998.-2012.), dobro upućenoga u rad i povijest Saveza i nogometa, izrečene 2010. godine u Županji, u prigodi obilježavanja 130 godina igranja nogometa u Hrvatskoj.

Temeljem višegodišnjih, desetljetnih istraživanja, dokazivanja činjenica i pisanja od strane brojnih pojedinaca, stručnjaka, a na preporuku imanentnih imena iz povijesti hrvatskoga sporta, te odluka službenih komisija, tijela, saveza, Županja je 22. listopada 1969. godine i službeno proglašena kolijevkom nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

U *Enciklopediji jugoslavenskoga nogometa* (Spektar, 1974.), monografijama *100 godina nogometa u Hrvatskoj 1880.-1980.* (Hrvatski nogometni savez - HNS, 1983.), *Hrvatski nogometni savez – 80. obljetnica 1912-1992.* (HNS, 1992.), *Nogometni leksikon* (Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2004.), i u mnogobrojnim drugim tiskovinama, na otkrivanjima spomen-obilježja, na proslavama nogometnih obljetnica u Županji i Zagrebu, 1969., 1980., 1995., 2005., 2010., 2012., 2015., jasno je izrečeno i potvrđeno da je prvo igranje nogometa u Hrvatskoj započelo u Županji.

Županja je kolijevka igranja nogometa u Hrvatskoj (ne samo prve nogometne lopte!), to je općepoznata, znanstveno potvrđena i općeprihvaćena činjenica. Franjo Frntić (1919.-2000.), sportski djelatnik, povjesničar sporta, publicista, 30-to godišnji urednik časopisa *Povijest sporta* (*Povijest hrvatskog športa*), obnašao je 1980. godine dužnost predsjednika Komisije za povijest nogometa u Hrvatskoj, i ovo je zaključno ustvrdio: „Taj gospodarski i privredni položaj Županje od prije stotinu godina je uzrok današnjeg nogometnog slavlja. Međutim, da se nešto može slaviti, moraju za to postojati uvjeti, razlozi i dokazi. Mi imamo to sve troje“ (Petek, 1980., Z. Luić, privatna arhiva).

Misljam da je potrebito u ovome uvodniku istaknuti još poneke stvari. Jugoslavenski nogometni savez je, 1969. i 1980. godine, obilježavajući nogometne obljetnice, postavio u Županji dvije ploče s natpisima koji su započinjali istovjetno: „U znak sjećanja na prvo igranje nogometa...“. Hrvatski nogometni savez je 1980. godine na ploči spomen-obilježja ispisao tekst: „Proslavljujući stotu godišnjicu početka igranja nogometa, 1880.-1980...“

Središnja proslava 100. obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji bila je u Županji 13. prosinca 1980., i započela je svečanom sjednicom Jugoslavenskoga nogometnog saveza, Hrvatskoga nogometnog saveza, Regionalnoga nogometnog saveza Slavonije i Baranje i Općinskoga nogometnog saveza Županja. Zasjedala su četiri predsjedništva i donijeli su nekoliko odluka. Jedna je Odluka jako bitna, ima sedam točaka, a prva glasi: „Utvrdjuje se grad Županja kao mjesto gdje se pojavila prva nogometna lopta i gdje je dolaskom Engleza 1880. godine ozvaničeno prvo igranje nogometa u našoj zemlji“ (K. Oršolić, 1981: 134-135, Z. Luić, privatna arhiva).

Ova Odluka predstavlja definitivnu potvrdu, verifikaciju prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj!

Dakle, *prva nogometna lopta pojavila se 1979.*, a Županja je proglašena kolijevkom nogometa još 1969. godine! Tu činjenicu trebamo stalno imati na umu. Doduše, počesto se kroz dokumentaciju i komunikaciju upotrebljava pojam *prva lopta* (čak i do 1979. godine dok lopta još nije pronađena!), ali je on najčešće imao simboličko značenje i predstavlja vizualizaciju prvog igranja nogometa. Naravno, lopta je poslana na ocjenu starosti u Tehnološki centar u Karlovcu, kao i na dodatno vještačenje u Njemačku i Englesku gdje je potvrđeno da je stara od 90 do 110 godina (Frntić, Hripko, 1983., Batarilović, 2005., Kovačić 2019.).

Sadržaj ove knjige je jednak onomu iz drugog dijela monografije *100 godina „Graničara“ iz Županje i 140 godina igranja nogometa u Hrvatskoj*, tiskane 2021. godine. On je sročen faktografskim i vizualnim jezikom, kronološki, čvrstim podacima i neospornim činjenicama. Smatram da će ova jedinstvena publikacija, napisana u zasebnom, dvojezičnom obliku, konačno otkloniti poneke nedoumice, sumnjičenja, kolebanja i ojačati određene spoznaje poodavno otkrivene, ali ne dovoljno poznate i (is)korištene, izuzetno važne za nacionalno, a posebice za župansko identitetsko osnaživanje.

Zvonimir Stjepanović

Preface

This is the beginning of everything that is called football in Croatia

These words could be heard in 2010 in Županja, on the occasion of celebrating 130 years of playing football in Croatia, as the part of the statement made by the renowned long-term president of the Croatian Football Federation (1998-2012), Vlatko Marković, who was an expert in the work and history of the Federation and football.

On October 22, 1969, Županja was officially declared the cradle of football in Croatia and Yugoslavia. It was the result of the many-year research, providing facts and numerous writings by many individuals, experts, and on the recommendation of immanent names from the history of Croatian sports, and the decisions of official commissions, bodies and associations.

It was clearly stated and confirmed that the first playing of football in Croatia started in Županja considering the following sources and events: in *The Encyclopedia of Yugoslav Football* (Spektar, 1974), monographs *100 years of football in Croatia 1880-1980*. (Croatian Football Federation - HNS, 1983), *Croatian football Federation – 80th anniversary 1912-1992* (HNS, 1992), *Soccer Lexicon* (Lexicological Institute Miroslav Krleža, 2004), and in numerous other publications as well as on the unveiling of memorials, at the celebrations of football anniversaries in Županja and Zagreb, 1969, 1980, 1995, 2005, 2010, 2012, 2015.

Županja is the cradle of playing football in Croatia (not only of the first soccer ball!), and that is a well-known, scientifically confirmed and generally accepted fact. Franjo Frntić (1919-2000), sports worker, sports historian, publicist, editor of *History of sport magazine* for 30 years (History of Croatian sport), who was president of the Committee for the History of Football in Croatia in 1980, emphasized the following: "The specific economic and financial position of Županja from a hundred years ago is the cause of today's football celebration. However, for something to be celebrated, we need to have certain evidence, reasons and conditions for it. We have all three of them..." (Petek, 1980., Z. Luić, private archive).

I think it is necessary to point out a few more things in this editorial. Both in 1969 and 1980 Yugoslav Football Association, while commemorating football anniversaries, placed two plaques in Županja with inscriptions that had identical opening line: "In the memory of the first playing of football..." In 1980, the Croatian Football Federation wrote the following text on the memorial board: "Celebrating the hundredth anniversary of the beginning of football, 1880-1980..."

The central celebration of the 100th anniversary of playing football in Croatia and Yugoslavia took place in Županja on December 13, 1980. The celebration began with a ceremonial session of the Yugoslav Football Association, Croatian Football Federation, Regional Football Association of Slavonia and Baranja and the Municipal Football Association of Županja. There were four presidencies, and they made several decisions. One Decision is very important, it has seven points, the first of which reads: "The city of Županja is established as the place where the first soccer ball appeared and where, with the arrival of the English in 1880, the first game of football in our country was officially played" (K. Oršolić, 1981: 134-135, Z. Luić, private archive).

This Decision represents a definitive confirmation and verification of the first football game in Croatia!

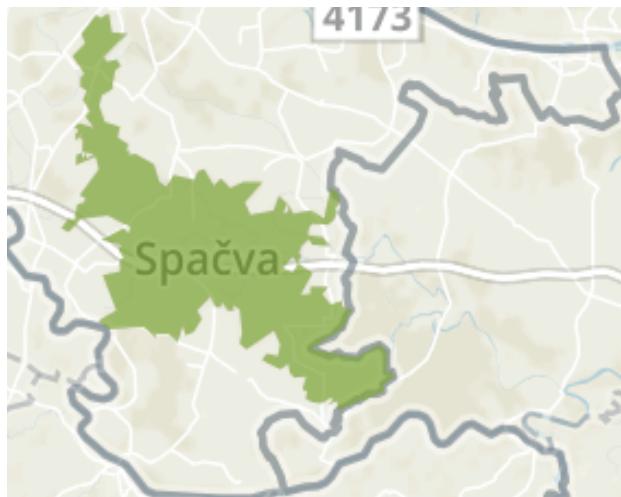
So, the first soccer ball appeared in 1979, and Županja was declared the cradle of football back in 1969! We should always keep this fact in mind. Even though, it happens often through documentation and communication, that we use the term first ball (even until 1979, regardless of the fact that the ball hasn't been found yet!), but most often it had a symbolic meaning and represented the visualization of the first football game. Of course, the ball was sent for age evaluation to the Technology Center in Karlovac, as well as for additional expertise in Germany and England where they confirmed it to be 90 to 110 years old (Frntić, Hripko, 1983, Batarilović, 2005, Kovačić 2019).

The content of this book is the same as that of the second part of the monograph *100 years of "Grančar"* from Županja and 140 years of playing football in Croatia, printed in 2021. I think this publication, written in bilingual form, will justify its appearance and finally remove some doubts, suspicions and hesitations about this topic. The goal is also to consolidate certain knowledge that was discovered from a while ago, even though not sufficiently used, but it is of utmost importance for strengthening the national, and especially Županja's identity.

Spačvanska šuma, Tvornica tanina u Županji i Englezi

Spačvanski bazen najveći je cjeloviti kompleks hrasta lužnjaka u Hrvatskoj i među najvećim u Europi. Sa šumom se počelo gospodariti još u vrijeme Vojne krajine, najprije Naputkom iz 1839. godine, a poslije Zakonom o šumama iz 1852. godine. Šumarski stručnjak Đuro Rauš navodi da je eksplotacija šuma u većim razmjerima započela 1862. godine kada je nastala konjuktura hrastovine pa su se šume počele prodavati po licitaciji. Zastupnici raznih europskih firmi pojavljivali su se u Posavini, a među njima je bilo Nijemaca, Austrijanaca, Francuza i Engleza. (Klepac, 2000.)

Zakonom od 8. lipnja 1873. godine osnovane su imovne općine, a Brodskoj sa sjedištem u Vinkovcima predano je 42.200 ha. Te iste godine razvojačena je i Vojna krajina. Kraljevska zemaljska vlada u Zagrebu izdala je odobrenje za iskorištavanje slavonskih šuma. U Slavoniji su u to vrijeme postojali za sjeću najveći šumski kompleksi, za koje je trebalo veliki kapital.

Tvornica tanina u Županji
Tannin factory in Županja

Spačva forest, Tanin factory in Županja and the English

The Spačva forest basin is the largest complete complex of pedunculate oak trees in Croatia and among the largest ones in Europe. Forest management began during the time of the Military Border, first with the Directive from 1839, and then with the Forest Law from 1852. Forestry expert Đuro Raus states that the exploitation of forests on a larger scale began in 1862, when the oak industry expanded, and forests started to be sold by auction. The representatives of various European companies could frequently be seen in Posavina, and most of them were Germans, Austrians, French and English. (Klepac, 2000)

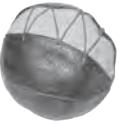

Hrast lužnjak u Spačvanskom bazenu
Oak grove in the Spačva basin

Property municipalities were established by the law of June 8, 1873, and 42,200 ha were handed over to Brodsko municipality which was based in Vinkovci. In the same year, the Military Border (Vojna krajina) was demilitarized. The Royal Land Government in Zagreb issued an approval for the exploitation of Slavonian forests. At that time there were the largest forest complexes for logging in Slavonia, which required a large amount of capital.

Od 1862. godine započela je veća sječa šume
From 1862, large-scale cutting of the forest began

U tom poslu, u županjskom kraju, angažiraju se domaći trgovci i strane tvrtke: Turković, Šipuš, Morović, Vuk, Gamiršek, Moritz Drach jun., Grassel-Schenk i Comp. Wercham, Sidney, Friday i Larger.

Nijemci rade za velike njemačke tvrtke iz Regensburga, Beča i Budimpešte. Englezi su kupci najkvalitetnije hrastove daske – duge koju su najviše koristili za izradu buradi.

Prisutni Nijemci, Austrijanci, Francuzi i Englezi, vlasnici pilanskih korporacija osnivaju klubove. Francuski dobiva naziv po firmi „Societe d'importation de chene“, a engleski je jedini u Slavoniji. Odvijao se društveni život, vjerojatno je bilo i sportsko-rekreacijskih (nogometnih) sadržaja, ali o tomu nemamo podataka. (Balentović, 1980.)

Tvornica tanina u Županji bila je prva tvornica te vrste u cijeloj tadašnjoj Ugarskoj, a pripadala je engleskom dioničarskom društvu „The Oak Extraet Company Limited“ s dioničkom glavnicom od 70.000 funti sterlinga. To je prvi prodor stranog kapitala u Hrvatsku iz Velike Britanije, odobrenjem bana Khuen – Hedervarija (K. Tkalac, 1973:168).

Tvornica tanina, kat. plan 1899. godine
Tannin factory in Županja, cadastral plan from 1899

Zeleni perivoj u dvorištu nekadašnje kuće Hepburnovih

A green lawn in the yard of the former Hepburn's house

Osnivači ove tvornice bili su: Alfred Lafone, Foster Mortimore, Charles i David Miler. (Gruber, 1972.)

Nakon što je austro-ugarska vojska zaposjela Bosnu i Hercegovinu 1878. godine, i odmaknula osmanske posade od Save, Englezi su se započeli stalno nastanjivati u Županji i ostali u njoj sve do 1912. godine.

Prikupljali su dokumentaciju, tražili najpogodnije mjesto za tvornicu i tragali za katastarskim podacima. Otkupili su čestice od zadruga Balentović, Benaković i Juzbašić (Gruntovni list, 990).

U Županji je katastar započeo s radom 1786. godine. Uz vojnu poštu, 1860. godine osnovana je i civilna, a 1869. godine uveden je i telegraf čime je omogućena komunikacija s cijelim svijetom.

Po dolasku Englezi su morali prvo riješiti pitanje svoga stanovanja pa im se za tu svrhu učinio najpogodnijim tada upravo napušteni graničarski čardak, smješten uz Savu. Na tome su čardaku priređivali sastanke, zabave, poslovne i neposlovne večere i bankete. Istovremeno su gradili kao prvi objekat nove tvornice upravno-stambenu zgradu u koju su prešli nakon njezina dovršenja 1881. godine.

Domestic traders as well as foreign companies were engaged in this business in the county region: Turković, Šipuš, Morović, Vuk, Gamiršek, Moritz Drach jun., Grassel-Schenk i Comp. Wercham, Sidney, Friday i Larger.

Germans worked for large German companies from Regensburg, Vienna and Budapest. The English were the buyers of the highest quality oak planks - the long ones, which they mostly used for making barrels.

The present Germans, Austrians, French and English, the owners of sawmill corporations, started founding clubs. The French one was named after the company "Societe d'importation de chene", and the English one was the only one in Slavonia. Social life took place, there were probably sports and recreational (soccer) events, but we have no information about that. (Balentović, 1980)

The tannin factory in Županja was the first factory of its kind in the whole of Hungary at the time, and it belonged to the English joint stock company "The Oak Extract Company Limited" with a share capital of 70,000 pounds sterling.

Nekadašnji graničarski čardak
The former Military Border guardhouse building

It was the first inflow of foreign capital into Croatia from Great Britain, with the approval of Ban Khuen - Hedervary (K. Tkalac, 1973:168).

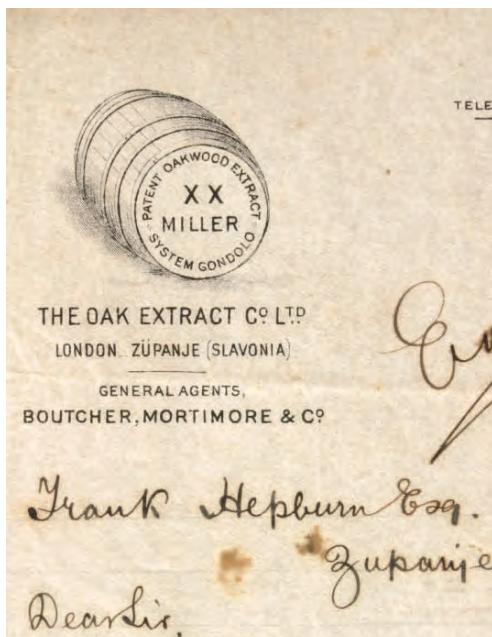
The founders of this factory were: Alfred Lafone, Foster Mortimore, Charles and David Miller. (Gruber, 1972)

After the Austro-Hungarian army occupied Bosnia and Herzegovina in 1878 and pushed the Ottoman crews away from the Sava, the English began to permanently settle in Županja and remained there until 1912.

They collected documentation, looked for the most suitable place for the factory and searched for cadastral data. They bought plots of land from family farming cooperatives Balentović, Benaković and Juzbašić (Gruntovni list, 990).

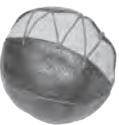
In 1786 the cadastre began operating in Županja. In addition to the military post office, a civilian post office was also established in 1860, and in 1869 the telegraph was introduced, enabling communication with the whole world.

Upon their arrival, the English first had to solve the issue of their housing. The then abandoned Military Border-crossing guardhouse (graničarski čardak), located next to the Sava river, seemed to be the most suitable for them for this purpose. Meetings, parties, business and non-business dinners and banquets were held on that veranda. At the same time, they started to build an administrative and residential building as the first object of the new factory, which they moved into after its completion in 1881.

Detalj pisma upućenoga Fredu Hepburnu

The detail of the letter addressed to Fred Hepburn

Gradnja tvornice započela je 1880. godine, a dovršena 1883. godine. Smjestila se na prostoru (oko osam hektara) današnjeg stadiona *Graničara*, Teniskoga kluba *Županja 1881.*, zgrade Obrtničko-industrijske škole sve do dvorane *Mladost*.

Iznad brojnih tvorničkih zgrada izdizala su se i dimila tri visoka dimnjaka, a uz lijepu upravnu zgradu nalazio se zeleni perivoj s platanama i kestenovima, igralište za nogomet i tenis, staje za jahaće konje i kuće za pse.

Od tvornice pa do obale Save u dužini od nekih 300 metara pružao se drveni most preko kojega se obavljao transport tanina.

Široki most s dva kolosijeka kod tvornice tanina
Wide bridge with two tracks near the tannin factory

Uz Savu je bilo uređeno pristanište za brodove parnom dizalicom („granikom“) kojom se iz brodova pretovarala sirovina u vagonete, a oni su dugim i širokim mostom s dva kolosijeka prevozili preko savskoga nasipa u tvornicu na razvodne nasipe.

Drvna se masa vodenim putem prevozila iz cijelog bosutskog šumskog bazena, jer je Bosut i tada, prije rekonstrukcije savskoga nasipa kojom prilikom su bile uništene plovne brane, imao plovno ušće u Savu. Prijevoz je bio i željeznicom posebnim industrijskim kolosijekom i iz udaljenijih krajeva, kao i velikim brojem kolskih seljačkih zaprega, što je znatno utjecalo i na život stanovništva u pogledu dobre zarade.

Prijevoz trupaca željeznicom kod Spačve
Transportation of logs by railway near Spačva

The construction of the factory began in 1880 and it was completed in 1883. It was located on the premises (about eight hectares in size) of today's Graničar stadium, the Tennis Club Županja 1881, the building of the Trade and Industrial School up to the Mladost cinema hall.

Three tall chimneys rose and smoked above the numerous factory buildings, and next to the beautiful administration building there was a green meadow with plane trees and chestnuts, a football and tennis court, stables for riding horses and dog houses.

A 300-meter-long wooden bridge stretched from the factory to the banks of the Sava River, over which tannins were further transported.

Along the Sava embankment, there was a dock for ships with a steam crane ("granikom"), which was used to load raw materials from the ships into wagons, and they were transported by a long and wide bridge with two tracks over the Sava embankment to the factory on the distribution embankments.

Timber was transported by waterway from the entire Bosut forest basin, because back then Bosut had a navigable mouth into the Sava. After the reconstruction of the Sava embankment, the Bosut waterway dams were destroyed. Transportation was also carried out by railway on the special industrial tracks even from the more remote areas, as well as by many wheeled peasant carts, which significantly affected the life of the inhabitants in terms of good earnings.

Bivša direkcija i stambena kuća engleskih industrijalaca,
sagrađena 1881. godine

The former directorate and residential house
of English industrialists, built in 1881

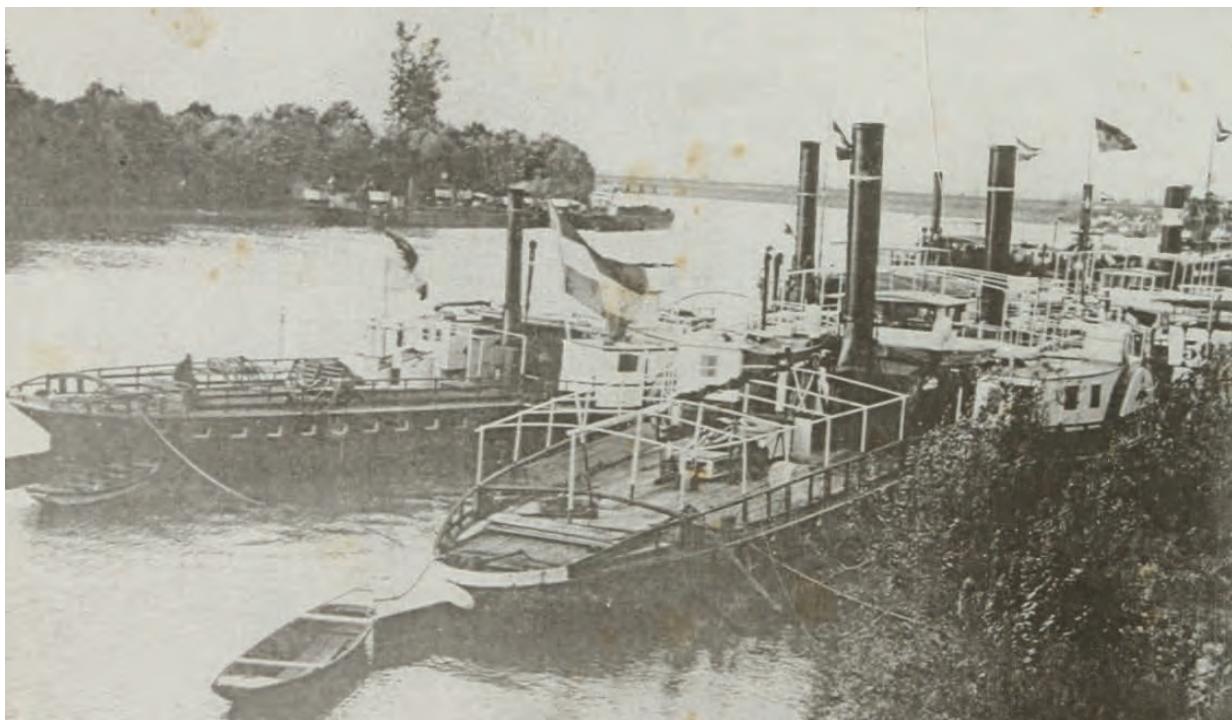
Stovarište nakon dovršenja sječe na Savi
Depot on the Sava after the completion of logging

S punim kapacitetom tvornica je dnevno prerađivala 150 – 200 tona drveta i proizvodila oko 30 tona tanina. Ovaj ekstrakt dobivao se iz otpadaka nastalih nakon obrade hrastova trupca za građu, bačvarske dužice ili željezničke pragove, a također i iz žila i kvrgavih dijelova debla.

Dakle, tanin je hrastov ekstrakt (tekućina) koja se nalazila u drvetu. Služio je za štavljenje kože, odnosno ovom se kemijskom obradom sirova koža omekšivala, izrađivala i imala je lijepu svjetlu boju. Ekstrakt je sve jedno bio vrlo tražen proizvod na cijelom europskom kontinentu. Sam njegov proces proizvodnje bio je sličan proizvodnji šećera iz šećerne repe.

Kako je osamdesetih godina 19. stoljeća počela intenzivna eksploracija hrastovih šuma na županijskom području, tvornica je raspolagala ogromnim količinama sirovina. Radila je u dvjema smjenama (smjena je trajala 12 sati), a poslove je obavljalo od 160 do 400 radnika. Postojale su radionice za popravak kvarova. Tvornica je imala elektranu, vlastito električno osvjetljenje, 14 rasvjetnih tijela i 40 svjetiljki. Ugrađena je „dinamo-mašina“ za proizvodnju istosmjerne struje napona 110 V, a pokretao ju je parni stroj. Uz generator bili su instalirani akumulatori koji su služili za rasvjetu tvornice, ali i za opskrbu jednoga dijela mjesta Županje. Javna rasvjeta bila je sagrađena na malim kandelaberima ukupne snage od 600 W.

Tanin se prevozio brodovima do Siska i Slavonskoga Šamca
Tannin was transported by ships to Sisak and Slavonski Šamac

Kraći odlomak iz opisa tvornice donosimo po nadzorniku slavonskih tvornica, Nikoli Plavšiću, koji je 1889. godine pregledao župansku tvornicu i tom prilikom ovo zabilježio: „Tvornica leži uz obalu Save tik mesta Županje na cesti iz Gradišta u Županji. Ista je uređena upravo veličanstveno, bogato, raskošno. U prostorijama, u kojima su smješteni strojevi i tehničko oruđe, nalaze se svi najnoviji i najbolji sustavi. Tu je smješten plod svih stečevina najnovijega vremena na polju tehničkom i strojarskom. Za svaki posao koji se samo može obavljati mehaničkim strojem ili tehničkom spravom, ili za koji posao ikakova sprava u svijetu postoji, namještена je u ovoj tvornici dotična sprava. Živa tjelesna radna snaga i individualni napor suženi su ovoj tvornici na najmanju granicu. Većina radnika posluje u tvornici tim da pregledava i upravlja stroj, te pomno prati njegovo djelovanje. Jedino kod punjenja kade s trijeslom, koji se obavlja lopatama, može se naći naporni rad, ostali poslovi su više umni nego naporni.“

Tvornicom upravlja g. Frank Hepburn, Englez s dva engleska mјernika, koji naizmjence neprestano, dan i noć po jedan, u tvornici borave, te prate djelovanje strojeva i kod njih nadziru namještene radnike.

At its full capacity, the factory processed 150 - 200 tons of wood per day and produced about 30 tons of tannin. This extract was obtained from scraps left over after the processing of oak logs for lumber, cooper's cords or railway sleepers, and also from the veins and bumpy parts of the trunk.

So, tannin is an oak extract (liquid) that was in the wood. It was used for tanning leather, that is, with this chemical treatment, the raw leather was softened, produced and had a nice bright color. The extract was always a very sought-after product throughout the European continent. Its production process itself was very similar to the production of sugar from sugar beet.

As intensive exploitation of oak forests in the Županja area began in the eighties of the 19th century, the factory had huge amounts of raw materials at its disposal. The factory worked in two shifts (a shift lasted 12 hours), and the work was performed by 160 to 400 workers. There were also workshops for repairing breakdowns. The factory had a power plant, its own electric lighting, 14 lighting fixtures and 40 lamps. A "dynamo-machine" to produce 110 V direct current was built in, and it was powered by a steam engine. Accumulators were installed alongside the generator, which were used to light the factory, but also to supply light to the part of the town of Županja. Public lighting was built on small candelabra with a total power of 600 W.

Prijevoz hrastovih trupaca na specifičnim kolskim zapregama „parizerima“

The transport of oak logs on specific wagons "parizers"

We quote a short passage from the description of the factory according to the supervisor of Slavonian factories, Nikola Plavšić, who inspected Županja factory in 1889 and noted this: "The factory is located along the banks of the Sava River near Županja on the road from Gradište to Županja. The building is magnificently and luxuriously decorated. On the premises, where the machines and technical tools are located, there are all the latest and best systems. The product of all the cutting-edge achievements of the latest times in the field of technical and mechanical engineering is located right there. If there is a job that can only be done with a mechanical machine or a technical device, or any device invented in the world, that device can be found in this factory. Living physical labor capacity and individual effort are reduced to the smallest limit in this factory. Most of the workers operate in the factory, inspecting and operating the machine, and closely monitoring its running. Hard work can only be found when filling the tub with straw, which is done with shovels, whilst the other jobs are more mental than hard work."

The factory is run by Mr. Frank Hepburn, an Englishman with two English surveyors, who alternate constantly, day and night, stay in the factory, and monitor the operating of the machines and supervise their workers.

Stoga u tvornici vlada upravo vojnička disciplina i uzorni red, čemu se ima i najviše zahvaliti da se u ovoj tvornici, u kojoj se tolika množina strojeva nalazi, nije dogodilo više nesreća. Tvornica posluje neprekidno dan i noć. Radnici se izmjenjuju svakih 12 sati, i to u 7 sati navečer i u 7 sati ujutro. Noću su sve prostorije i izvan tvornice rasvijetljene električnim svjetlom.“

Izvoz tanina obavljao se lađom do Siska, odnosno Slavonskoga Šamca, a iz tih mjesta željezničkim transportom do Rijeke, a zatim brodom u London. Od 1901. godine koristila se i pruga Županja – Vinkovci. Ponešto se izvozilo u Njemačku i Švicarsku. U vlasništvu engleske kompanije tvornica je ostala do 1912. godine, a tada je prešla u posjed „Dioničarskog društva za proizvodnju hrastovog ekstrakta Županja“ u kojoj su glavni dioničari i članovi uprave bili: Mavro Binder, predsjednik, Dragutin Binder, kom. ravnatelj, dr. Lav Brandein, F. W. Hepburn, tehnički ravnatelj, Zoltan Polgar, dr. Milan Shwarz i Hugo Weinberger. (Gruber, 1972.)

Tvornica je postupno smanjivala proizvodnju zbog nedostatka sirovine. Naime, 1927. godine posjećeni su posljednji kompleksi starih hrastovih šuma i od tada tvornica tek životari da bi 29. veljače 1932. godine konačno prestala s radom.

Društvo je imalo i tvornicu bačava, koja je u prvom redu proizvodila bačve za vlastite potrebe kao ambalažu za tekući ekstrakt. No potrebno je spomenuti i nekadašnju tvornicu bačava podignutu 1885. godine, a bila je u vlasništvu Ferdinanda Shwarza. Tvornica je izgrađena na temelju posebnoga ugovora s tvornicom tanina. Bila je jedina u Hrvatskoj mehanička tvornica bačava, a imala je jedan stabilni parostroj od 10 KS-a, parni kotao, dvije kružne pile i drugo. Godišnje je tvornica proizvodila 35.000 buradi od 500 kg sadržine tanina. Poslije pet godina proizvodnje, tvornica sa svim zgradama i strojevima i ostalom opremom do temelja je izgorjela u velikom požaru. Isto zlo se dogodilo i pilani koja je nakon dvije godine rada 1919. godine doživjela istu sudbinu.

Dolazak Engleza predstavlja je značajan događaj za cijeli ovaj kraj, a posebno za Županju u kojoj se ubrzo pojavljuje organizirani društveni život u vidu čitaonice, štedionice i dobrovoljnoga vatrogasnog društva.

Dolazili su, odlazili, smjenjivali se, a 1912. godine vratili se kući. Bili su u Županji 32 godine, samo je ostao Fred Hepburn (Brixton, 17. ožujka 1869. – Županja, 1. lipnja 1940.), sa svojom suprugom Katarinom, rođenom Županjkom. Prilikom povratka kući ponijeli su i svu arhivu. Većina pisanih tragova spominje postojanje devetorice Engleza, a neki i desetorice. Posao je odlučivao o njihovu broju, tako je on bio promjenjiv. Osnivači tvornice bili su, već spomenuti: Alfred Lafone, Foster Mortimore, Charles i David Miller, a ostala poznata imena su sljedeća: Frenk Hepburn, Williams Birkett, J. Ranke, L. L. Hirsch, W. Low, Johan, vozač automobila.

Posebno je u Županji upamćena i opisana tragedija Waltera Gummiga Millera (Montreal, 25. lipnja 1857. – Županja, 29. lipnja 1894.) koji je pod nerazjašnjenim okolnostima smrtno stradao. Ispraćen je uz mnoštvo građana, pokopan na mjesnom groblju i podignut mu je spomenik.

Kuharica Božica Kobašević na imanju Hepburna 1939. godine

The cook Božica Kobašević at the Hepburn estate in 1939.

Za Engleze su najčešće kuhale dvije kuharice, a postojale su i dvije spremačice. One su u početku dolazile iz svoje zemlje, da bi kasnije obučavale domaće stanovništvo, te su se, nakon određenoga vremena, vraćale kući. Božica Kobašević (rođ. Marjanović, 1919. – 2000.) desetak je godina kuhala na imanju Hepburn, a njezina sestra Marinka bila je spremačica.

Therefore, military discipline and exemplary order reign in the factory, which is the main reason why not many accidents have occurred in this factory, even though there are so many machines located around the factory. The factory operates continuously day and night. The workers take turns every 12 hours, at 7 in the evening and at 7 in the morning. At night, all rooms and outside the factory are illuminated with electric light."

Tannins were exported by ship to Sisak, or Slavonski Šamac, and from those places by rail transport to Rijeka, and then by ship to London. From 1901, the Županja - Vinkovci railway was also used. Some were exported to Germany and Switzerland. The factory remained in the ownership of the English company until 1912, when it was transferred to the "Shareholder company for the production of oak extract in Županja", in which the main shareholders and members of the board were: Mavro Binder, president, Dragutin Binder, com. Director, Dr. Lav Brandein, F.W. Hepburn, Technical Director, Zoltan Polgar, Dr. Milan Schwarz and Hugo Weinberger. (Gruber, 1972).

The factory gradually reduced production due to the lack of raw materials. As it was, in 1927, the last complexes of old oak forests were cut down, and since then the factory had been barely running until it finally stopped working on February 29, 1932.

The company also had a barrel factory, which primarily produced barrels for its own needs as packaging for liquid extract. But it is also necessary to mention the former barrel factory built in 1885, which was owned by Ferdinand Schwarz. The factory was built on the basis of a special contract with the tannin factory. It was the only mechanical barrel factory in Croatia, and it had one stable steam engine of 10 hp, a steam boiler, two circular saws and other things. The factory annually produced 35,000 barrels of 500 kg of tannin content. After five years of running, the whole factory along with all the buildings and machines and other equipment burned to the ground in a big fire. The same disaster happened to the sawmill, which suffered the same fate in 1919 after two years of operation.

The arrival of the English was a significant event for the entire region, and especially for Županja, where an organized social life soon appeared in the form of a reading room, a savings bank and a voluntary fire brigade.

Nadgrobni spomenik Waltera Gummingga Millera pokopanoga u Županji

Tombstone of Walter Gummig Miller who was buried in Županja

They came, left, took turns, and in 1912 they returned home. They were in Županja for 32 years, only Fred Hepburn stayed longer (Brixton, March 17, 1896 - Županja, June 1, 1940) with his wife Katarina, a native of Županja. When they returned to England, they took all the archives with them. Most of the written traces mention the existence of nine Englishmen, and some even ten. The business decided on their number, so it was variable. The founders of the factory were, already mentioned: Alfred Lafone, Foster Mortimore, Charles and David Miller, and other famous names are as follows: Frank Hepburn, Williams Birkett, J. Ranke, L. L. Hirsch, W. Low, Johan, car driver.

The tragedy of Walter Gummig Miller (Montreal, June 25, 1857 - Županja, June 29, 1894), who died under unexplained circumstances, is remembered and described in Županja local history. Many citizens escorted him to the final resting place at the local cemetery where he was buried, and a tombstone was erected in his memory.

Two female cooks usually cooked for the English, and there were also two housekeepers. They initially came from their country, to later train the local population, and after a certain time, they returned home. Božica Kobašević (born Marjanović, 1919 - 2000) cooked at the Hepburn estate for ten years, and her sister Marinka was a housekeeper.

Katarina (Kate) Hepburn – „Šokačka lady“

U matici rođenih u Županji piše da je 20. listopada 1875. godine Đuri Horvatoviću i Evi rođena kći Katarina. U povijesnim kronikama Županje krajem 19. i početkom 20. stoljeća ime Katarine Hepburn zauzima naročito mjesto. Njezina osobna životna priča upisala je prijelomne točke u povijesti sporta na prostoru Hrvatske i prijašnje Jugoslavije.

Vjenčanjem (7. listopada 1893.), udajom za Frederica Williama Hepburna (1869. – 1940.), ravnateljem županjske tvornice tanina, postala je dio društvenoga života koji je u to vrijeme donio u Županju mnoge „novotarije“ iz dalekoga svijeta, npr. nogometnu loptu, teniske rekete, tanke sablje – florete. Katarina se u slobodno vrijeme bavila lovom, jahanjem i igrala tenis.

Dakle, možemo ustvrditi da je ona prva hrvatska tenisačica, prva „šokačka lady“.

Vlasništvo joj je ekspropriirano, ali tek na intervenciju Konzulata Velike Britanije, dobila je djelomično obeštećenje i povrat manjega dijela zemlje. Dana 18. ožujka 1947. godine je uporabnim (darovnim) ugovorom, dio svoga vlasništva, preostaloga od prijašnje tvornice (oko 2,5 hektra zemlje sa zgradama) darovala tadašnjem županjskom Filskulturnom društvu *Grančar*.

Mady

Katarina (Kate) Hepburn – “Shokachka (Šokačka) lady”

It is written in the register of births in Županja, that on October 20, 1875, a daughter Katarina was born to Đuro Horvatović and Eva. In the historical chronicles of Županja at the end of the 19th and beginning of the 20th century, the name of Katarina Hepburn occupies a special place. Her personal life story marked turning points in the history of sports in Croatia and the former Yugoslavia.

Katarina i Frederic Hepburn

Katarina and Frederick Hepburn

Katarina Hepburn

By marrying (October 7, 1893) Frederic William Hepburn (1869 - 1940), the director of the Županja tannin factory, she became the part of the social life that brought to Županja many “novelties” from a distant world; for example, a soccer ball, tennis rackets, thin sabers - foils. In her free time, Katarina was engaged in hunting, horseback riding and playing tennis.

So, we can say that she is the first Croatian tennis player, the first “Šokačka lady”.

Her property was expropriated, but only after the intervention of the Consulate of Great Britain, she received partial compensation and the return of a small part of the land. On March 18, 1947, she donated part of her property in the form of a gift agreement, remainings of the former factory (about 2.5 hectares of land with facilities), to the then Županja PE society Graničar.

Živjela je sa sestrom i sluškinjom preživljavajući od izdavanja soba. U svibnju 1948. godine dobila je od lokalnih tijela vlasti naređenje da napusti kuću i zemlju. Zaželjela je otići muževljevim rođacima u Englesku. Umrla je 15. prosinca 1954. godine u engleskom gradu Suttonu (šire područje Londona) u 80. godini života i tamo je pokopana. (Spehnjak, 2006.)

Katarina Hepburn na konju, snimak iz 1900. godine
Katarina Hepburn on horseback, shot from 1900

Štitar, Rastovica, 16. ožujka 1911. godine, Katarina u lovnu na šljuke
Štitar, Rastovica, March 16, 1911, Katarina hunting snipe

She lived with her sister and a maid, surviving by renting out rooms. In May 1948, she was ordered by the local authorities to leave the house and the country. She wanted to go to her husband's relatives in England. She died on December 15, 1954, in the English city of Sutton (wider area of London) at the age of 80 and was buried there. (Spehnjak, 2006)

Katarina u trenutku odmora
Katarina at the moment of rest

Katarina (Kate) u krugu tvornice
Katarina (Kate) on the factory grounds

Kada je, zašto i kako Županja postala kolijevkom nogometa?

Županja je 22. listopada 1969. godine i službeno proglašena kolijevkom nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Vrijeme je konačno sve to utvrdilo i potvrdilo, ali do toga statusa nije nimalo bilo lako doći.

Podsjetimo se, književnik i novinar Ivo Balentović je još u prvoj *Graničarovoj* spomen-knjizi izdanoj 1951. godine objavio podatke o prvom igranju nogometa, prikupljenih od mnogih pojedinaca, a ponajprije i ponajviše od Đure Nikolića (1871. – 1954.) koji je i prije Drugoga svjetskog rata pričao Balentoviću o Englezima.

Nikolić je bio dječak kada je video Engleze u igri s loptom: „Igrali su u uskim hlačama, običnim košuljama sa zavrnutim rukavima, a na nogama su imali cipele pravljene samo za nogomet, nalik kopačkama.“ Govorio je o sportskoj aktivnosti u županskoj tvornici kroz posljednja dva desetljeća 19. stoljeća. U tvornici je dugo godina radio u knjigovodstvenom odjelu pa je svakodnevno dolazio u kontakt s tehničkim ravnateljem Fredom Hepburnom koji je bio agilan organizator i centralna osoba tvrtke.

Fred Hepburn

Đuro Nikolić, jedan od svjedoka – očevidaca igranja nogometa i tenisa
Đuro Nikolić, one of the witnesses - eyewitnesses of playing football and tennis

Kazuje da su Fred i Katarina igrali tenis sve do dvadesetih godina 20. stoljeća, a tenisko igralište održavano je još nekoliko godina kasnije. Često je razgovarao i s Katarinom tako da je i od nje mnoge stvari doznao o Englezima.

U prigodi prikupljanja podataka za prvu *Graničarovo* spomen-knjigu (1951.), još su se vidjeli ostaci bivših igrališta, povišeni zatravljeni tereni, na kojima su bile izgrađene omanje gospodarske zgrade.

Svi dokumenti dostavljeni su i zagrebačkom *Vjesniku*, kao i beogradskoj *Politici*, ali nisu objavljeni. Iz *Politike* se javio svojedobno poznati sportski novinar Ljubomir Vukadinović, iznenadivši se tekstrom, te predložio Balentoviću daljnje istraživanje, dajući obećanje da će mu onda materijal u većem obimu objelodaniti.

Ivo Balentović

Labud Pelević

Ljudevit Šinka

When, why and how did Županja become the cradle of football?

On October 22, 1969, Županja was officially declared the cradle of football in Croatia and Yugoslavia. Time finally established and confirmed all that, but it was not at all easy to reach that status.

Let's remember that the writer and journalist Ivo Balentović, in the first Graničar memorial book published in 1951, published information about the first game of football, collected from many individuals, the first and foremost from Đuro Nikolić (1871 - 1954) who told Balentović about the English even before the Second World War.

Nikolić was a boy when he saw the English in a ball game: "They played in tight pants, plain shirts with rolled-up sleeves, and on their feet, they had shoes made only for football, similar to cleats." He spoke about the sports activity in the Županja factory during the last two decades of the 19th century. He worked in the accounting department at the factory for many years, so he was in a daily contact with the technical director, Fred Hepburn, who was an agile organizer and central person of the company.

According to him, Fred and Katarina played tennis until the twenties of the 20th century, and the tennis court was maintained a few years later. He often talked with Katarina, and in that way, he also learned many things about the Englishmen from her.

During the collection of data for the first Graničar's memorial book (1951), the remains of former playgrounds, elevated grassy fields where small outbuildings were built, were still visible.

Fred W. Hepburn i Katarina Hepburn,
snimak oko 1910. godine

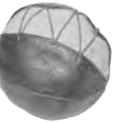
Fred W. Hepburn and Katarina Hepburn,
shot around 1910

Županja, Gajeva 32, kuća u kojoj je živo Franjo Juzbašić – Cicvarić

Županja, Gajeva 32, the house where Franjo Juzbašić - Cicvarić lived

All the documents were submitted to Zagreb's *Vjesnik* as well as Belgrade's *Politika* newspapers but were never published. Ljubomir Vukadinović, a well-known sports journalist at the time from *Politika*, was surprised by the text he read, and suggested further research to Balentović, promising him that he would then publish his material on a larger scale.

I evo, u povodu obilježavanja 50. godišnjice JNS-a, ponovno se povela priča o tome kada i gdje se zakotrljala prva nogometna lopta. Iz *Vjesnika* se javio sportski novinar Boris Kolomičuk i došao u Županju s ciljem istraživanja i preispitivanja podataka u dodiru s preostalim živim svjedocima.

Njegov članak u *Vjesniku* (20. siječnja 1969.) prelazi značenje običnoga sportskog članka, pa ga stoga i prenosimo u izvadcima: „Pedenesetodišnjica što je ove godine slave naši nogometari, skinula je debelu prašinu s mnogih povijesnih pitanja iz ovog sporta: kako i kad je prva lopta dospjela u naše krajeve? Tko ju je donio? Tko je i gdje počeo? Jer, eto, točno znamo koliko je godina Savezu, ali da bi mogli govoriti o povijesti tog sporta, nije nam dovoljno da znamo samo jedan datum iz njegove povijesti. Krenuli smo dakle u Županju da na svoje uši čujemo što kažu starci.“

Ustrojena je komisija u kojoj su bili: novinar Boris Kolomičuk, Labud Pelević, tajnik Saveza nogometnog područja Vinkovci, predsjednik SOFK-e Franjo Ham i poznati domaći sportski djelatnik Ljudevit Šinka.

Posjetili su Franju Juzbašića – Cicvarića (1877. – 1973.) i Martina Benakovića – Čalkinog (1885. – 1981.). Juzbašić je u devedeset i drugoj godini života tom zgodom rekao: „Sjećam se Engleza. Oni su igrali loptom u fabrici iza plota...“ Nije navodio pojedinosti jer nije tomu pridavao važnost. „Ali bilo je, igrali su s loptom“, zaključivši da je „vidio na svoje oči“ kako se „lupalо po lopti“, tamo iza plota.

Drugi živi svjedok „čika Tina“ Benaković kazao je: „Prije nego što sam pošao u školu, otac me je slao na pašu pa bih odlazio s ovcama na nasip s kojega sam preko tvorničkog plota gledao kako Englezi s nekim lopticama odbijaju lopticu preko špage ili udaraju loptu nogama. Igrali su tenis, nogomet. Tjerali su luksuz.“

Na upit kada je to bilo, kada se s nasipa gledalo, uslijedio je odgovor: „To je bilo prije nego što sam pošao u školu, imao sam najviše pet godina. Englezi se nisu miješali s našim radnicima, ali su ponekad dozvoljavali svojoj posluži da se zabavlja s loptom. Ja sam kao dječak slušao starije kako govore da su čudni ti Englezi, odrasli, a igraju se loptom.“

Oba ova razgovora snimljena su na magnetofonsku traku. O tim srećima novinar Boris Kolomičuk objavio je, kao što je već rečeno, tekst u *Vjesniku* pod naslovom *Kada se u nas i gdje pojavila prva nogometna lopta* s podnaslovom *Što je čika Tina video s one strane tvorničkog plota?*

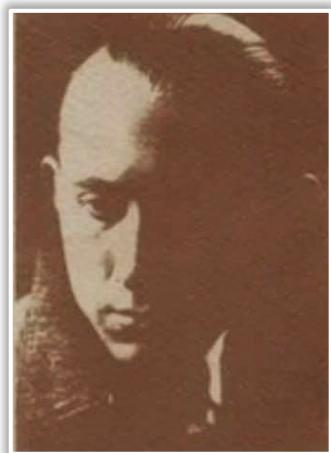
Poslije te objave u *Vjesniku* za nogometnu Županju se još više pročulo. Taj povijesni podatak zainteresirao je istraživače i nogometne organizacije pa je 8. ožujka 1969. godine u Županji održan sastanak prigodom proslave 50. obljetnice Jugoslavenskoga nogometnog saveza.

Dakle, prišlo se stručnom traganju o počecima nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji. Kao član Komisije za povijest sporta Hrvatske, tom sastanku prisustvovao je i Hrvoje Macanović (1904. – 1980.) iz Zagreba, ugledni sportski djelatnik, publicist i novinar.

Pred tim skupom stručnjaka, sportskih djelatnika, povjesničara, političara, govorili su svjedoci-očevici, koji su po vlastitom sjećanju ili po kazuvanju starijih prenosili usmenu predaju: Martin Benaković – čika Tina, Franjo Gut (1910. – 1978.) i Mato Svirčević – Šakić (1914. – 1995.).

Franjo Gut

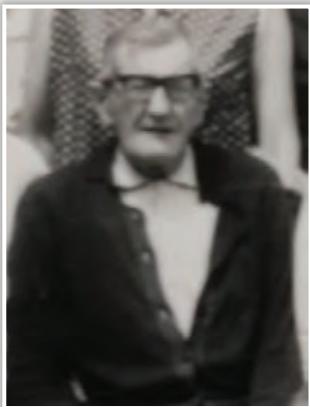
Rudolf Švagel Lešić,
akademski kipar

Rudolf Švagel Lešić, an
academic sculptor

Rudolf Švagel Lešić,
bista Katarine Hepburn, sadra,
1937. godine

Rudolf Švagel Lešić, Katarine
Hepburn's bust, plaster stone,
1937

Martin Benaković (Ćalkin)
– Tina,
21. srpnja 1966. godine
July 21, 1966

Hrvoje Macanović

Mato Svirčević - Šakić

And then, on the occasion of the 50th anniversary of JNS, the story of when and where the first soccer ball was rolled, started again. Sports journalist Boris Kolomičuk contacted *Vjesnik* and came to Županja with the aim of researching and reviewing data by contacting the remaining living witnesses.

His article in *Vjesnik* (January 20, 1969) goes beyond the meaning of an ordinary sports article, which is why we quote it in excerpts: "The fiftieth anniversary that our football players are celebrating this year has removed the thick dust from many historical questions about this sport: how and when did the first ball reach our region? Who brought it? Who started it and where? Because, well, we know exactly how old the Association is, but to be able to talk about the history of that sport, it is not enough for us to know only one date from its history. So, we went to Županja to hear what the old people had to say."

A commission was set up, which included: journalist Boris Kolomičuk, Labud Pelević, secretary of the Vinkovci area football association, SOFK president Franjo Ham and well-known domestic sports worker Ljudevit Šinka.

They visited Franjo Juzbašić - Cicvarić (1877 - 1973) and Martin Benaković - Ćalkin (1885 - 1981). At the age of ninety-two, this is what Juzbašić said on that occasion: "I remember the English. They were playing ball in the factory behind the fence..." He did not give any details because he didn't find it important at the time... "But there it was, they were playing with the ball", concluding that he "saw it with his own eyes" how the ball was "beaten", right there behind the fence.

Another living witness, "Uncle Tina" Benaković, said: "Before I started school, my father used to send me to pasture, so I would go with the sheep to the embankment, from where I would watch over the factory fence as the English bounced the ball over a string or they kicked the ball with their feet. They played tennis, football. They pushed for luxury."

When asked when it was, to name the exact time when he watched from the embankment, the answer followed: "That was before I went to school, I was five years old at most. The English did not mingle with our workers, but sometimes they allowed their servants to amuse themselves with the ball. As a boy, I listened to the elders commenting that those English people are strange, because they were adults, but still playing with a ball."

Both of these conversations were recorded on a tape. As already mentioned, journalist Boris Kolomičuk published an article about these meetings in *Vjesnik* under the title *When and where did the first soccer ball appear in our country* with the subtitle *What did Uncle Tina see on the other side of the factory fence?*

After that publication in the *Vjesnik*, the word about football in Županja spread even more. That historical information interested researchers and football organizations, so on March 8, 1969, a meeting was held in Županja to celebrate the 50th anniversary of the Yugoslav Football Association.

So, a professional search was started on the beginnings of football in Croatia and Yugoslavia. As the member of the Commission for the History of Sports in Croatia, Hrvoje Macanović (1904 - 1980) from Zagreb, a distinguished sports worker, publicist and journalist, also attended that meeting.

The eyewitnesses Martin Benaković - Uncle Tina, Franjo Gut (1910 - 1978) and Mato Svirčević - Šakić (1914 - 1995) spoke in front of this gathering of experts, sports workers, historians and politicians. They passed on the oral tradition according to their own memories or the memories of their elders.

Martin Benaković govorio je o onome što je vidio ili znao po pričanju svoga oca Adama Benakovića (rođ. 1857.), Franjo Gut, koji je 1928. i kasnije radio u Tvorници tanina, iznosio je svoja sjećanja i sjećanja engleskih poslodavaca, a Mato Svirčević prenio je kazivanja svoga djeda po majci Nikole Filipovića, rođenoga 1869. godine. Isto tako iznio je podatak koji je čuo od svoga djeda po ocu Mate Svirčevića. On je, naime, kao momčić Englezima donosio voće i povrće i u čestim prigodama promatrao nogometnu igru te ih posluživao loptom kada bi odletjela podalje od igrališta. Ovaj sastanak zabilježio je i kasnije o njemu pisao županjski novinar Stjepan Tomić.

Svi svjedoci po viđenju (očevici), kao i oni posredni potvrđuju isto: „Igralo se! Godinama se kotrljala lopta po zelenoj tratinici!“ Franjo Juniker (rođ. 1889.) bio je tvornički radnik, pričao je više zanimljivih zgoda u vezi igranja nogometa. Slijedi jedna: „U tvorničkoj elektrani radio je godinama stari Kmoch, inače po zanimanju krojač. Jednoga dana mu donesoše rasparanu loptu da ju sašije. Stari se opirao da on nije opančar, ali je loptu vrlo lijepo dotjerao i od tada je često morao taj posao ponavljati.“

Županja, Gundulićeva 6, kuća u kojoj su živjeli Franjo i Manda Šikić

Županja, 6 Gundulić Street, the house where Franjo and Manda Šikić lived

Šikićeva i prethodne izjave živih svjedoka-očevidaca, te mnoštvo usmeno prenesenih svjedočanstava, kao i sva već postojeća fotodokumentacija i arhiva Zavičajnoga muzeja Županja te pisanja njegova ravnatelja prof. Stjepana Grubera (1899. – 1970.), istraživačke reportaže i napisni, ponavljajući književnika Ive Balentovića, ocijenjeni su vjerodostojnom, pouzdanom, relevantnom povijesnom građom, dostatnom da se Županja proglaši kolijevkom nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji.

Doduše, treba reći da je Zadar tada bio u igri za ovaj primat i neki su bili naklonjeniji toj tezi. Naime, Britanska ratna mornarica često je bila gost Austro-ugarske vojske u mnogim jadranskim lukama. Na vojničkim vježbalištima često su igrali „omiljenu igru loptom“. To je zabilježeno u zadarskim novinama *Il Dalmata* od 28. rujna 1887. godine. Takoder, spominjani su Trogir, pa i Belišće.

Pojedinačna i povremena loptanja mornara, pomoraca na brodovima, u lukama pa i svojevrsna igranja nogometa su, vjerojatno, bila i prije 1880. godine (nije dokazano), ali se te pretpostavke nisu mogle uzeti kao ključni kriterij za dobivanje statusa „kolijevka nogometa“.

Odlučila je činjenica da se dolazak i nastanjenje Engleza u Županju zasigurno poklapa s 1880. godinom (bilo je to i ranije, ali je teško utvrditi točnost). Osim predstavnika i činovnika dioničkoga društva iz Londona, bilo je tu građevnih stručnjaka, raznih specijalista i tehničara te se po izjavama očevidaca, a i po naravi posla, koji je zahtijevao znatan broj stranoga stručnog osoblja (veći broj igrača) može zaključiti da je upravo u tim godinama gradnje tvornice (1880. – 1883.) sportska aktivnost bila jako živahna.

Tragom tih informacija, ali i već otprije nekih saznanja, u grad na Savi svratili su dužnosnici JNS-a iz Beograda predsjednik Dragoljub Kirčanski i potpredsjednik FIFE dr. Mihajlo Andrejević. I oni su posjetili svjedoke-očevice Franju Juzbašića, Martina Benakovića Čalkinog, kao i stogodišnjaka Franju Šikića (1870. – 1970.) te su također izjave (razgovore) snimili na magnetofonsku traku.

Šikić je kao golobradi mladić započeo raditi u tvornici tanina. Pričao je o mnoštvu detalja iz života tvornice, ali i o sportskoj aktivnosti „tvorničke gospode“. Izjavio je da je svojim očima gledao kako Englezi i poneki naši ljudi (činovnici) s njima igraju nogomet i tenis. On je to promatrao oko 1880. godine.

Ivan Oršolić (rođ. 1936.), najstariji živući predsjednik *Graničara*, bio je u jednoj prigodi nazočan u kući Franje Šikića kada je davao izjave o Englezima i njihovu igranju nogometa novinarima i televiziji iz Beograda. Šikić je jedno vrijeme radio kao ložač u tvornici tanina, nije igrao nogomet, ali je znatiželjno motrio Engleze kako u njemu uživaju.

Martin Benaković spoke about what he saw or knew from the stories of his father Adam Benaković (born 1857), Franjo Gut, who worked in the Tannin Factory in 1928 and later, shared his memories and the memories of English employers, and Mato Svirčević recounted the stories of his maternal grandfather, Nikola Filipović, born in 1869. He also presented the information he heard from his paternal grandfather Mato Svirčević. Apparently, as a boy, he would bring fruit and vegetables to the English and often watched the football game and fetched them the ball when it flew away from the playing field. This meeting was recorded and later written about by a journalist Stjepan Tomić from Županja.

All eyewitnesses, as well as indirect witnesses, confirm the same: "It was played! The ball had been rolling on the green lawn for years!" Franjo Juniker (born in 1889) was a factory worker, and he told many interesting stories about playing football. One follows: "Old Kmoch, a tailor by profession, worked for years in the factory's power plant. One day, they brought him a torn ball to stitch it up. The old man protested that he was not a shoemaker, but he mended the ball very nicely and since then he often had to repeat that job."

Following this information, as well as using some previous knowledge, JNS officials from Belgrade stopped by the town on the Sava, to name some - President Dragoljub Kirčanski and vice president of FIFA Dr. Mihajlo Andrejević. They also visited the eyewitnesses - Franjo Juzbasić, Martin Benaković Čalko's, as well as a hundred-year-old Franjo Šikić (1870. – 1970.), and they also recorded their statements (talks) on the tape recorder.

Šikić started working in a tannin factory as a very young man. He talked about many details from the life of the factory, but also about the sports activities of the "factory gentry". He stated that he saw with his own eyes how the English and some of our people (officials) were playing football and tennis with them. He observed it some time around 1880.

On one occasion, Ivan Oršolić (born 1936), the oldest living president of Graničar, was present at Franjo Šikić's house when he was giving statements about the English and their football playing to journalists and television from Belgrade. For a time, Šikić worked as a stoker in a tannin factory, he did not play football, but he curiously watched the English enjoy it.

Šikić's claims and previous statements of living witnesses-eyewitnesses, as well as many oral testimonies, and all of the existing photo documentation and archives of the Local History Museum of Županja and the writings of its director, prof. Stjepan Gruber (1899 - 1970), investigative reportages and writings, mostly by the writer Ivo Balentović, were evaluated as credible, reliable, relevant historical material, sufficient to declare Županja the cradle of football in Croatia and Yugoslavia.

However, it should be said that Zadar was then in the game for this primacy, and some were more inclined to that theory. In fact, the British Navy was often a guest of the Austro-Hungarian Army in many Adriatic ports. They often played their "favorite ball game" on military training grounds. This was recorded in the Zadar newspaper *Il Dalmata* from September 28, 1887. Trogir and Belišće were also mentioned in that context.

As a matter of fact, many individual and occasional ball games by sailors, seafarers on ships, in ports and even a kind of football games probably took place even before 1880 (not proven), but these assumptions could not be taken as a key criterion for obtaining the status of "cradle of football".

The decisive factor was the fact that the arrival and settlement of the English in Županje certainly coincided with 1880 (it was earlier as well, but it is difficult to determine the accuracy). Aside from the representatives and officials of the joint-stock company from London, there were construction experts, various specialists and technicians, and according to the statements of eyewitnesses, and due to the nature of the work, which required a significant number of foreign professional staff (larger number of players), we can conclude that precisely in those years of the construction of the factory (1880 - 1883) sports activity was very lively.

Stjepan Gruber, prof.

U Županji nisu organizirana usputna, kratkotrajna, prigodničarska igranja (protokolarne predstave), u Županji se igrao nogomet skoro svakodnevno, i to duže od 32 godine! Englezi su bili vlasnici zemljišta, tvornice, s domaćim življem su se sjedinili, društveni život intenzivno vodili, potpomagali ga, ženili se, umirali i pokapali.

Pored uobičajenoga igranja na jedan gol (vratnice su bile dva stupa s napetim konopom umjesto gornje grede – prečke) povremeno se igralo i na dva gola, ali s nedostatnim brojem sudionika; na svakoj je strani često igralo po nekoliko igrača. U igru su uvođeni prvenstveno tvornički djelatnici, Englezi, ali i oni druge narodnosti (Hrvati, Česi, Slovaci i Austrijanci). Ne zaboravimo, tvornica je u pojedinim razdobljima zapošljavala i 400 radnika, a Županja je 1880. godine brojila 2611 žitelja, a 1890. godine 3467. (Prutki, 2018.)

„Nogomet i tenis“, rekla je Katarina Hepburn županjskom akademskome kiparu Rudolfu Švagelu Lešiću (1911. – 1975.) kada je 1937. godine modelirao njenu bistu, „to je, osobito u godinama tek zahuktale tvornice, bila prava zaraza... Ja sam, s Fredom, dugi niz godina igrala tenis...“ (Balentović, 1980.)

Treba reći da su se Englezi (većinom djeca poznatih i imućnih industrijalaca, njih desetak u dobi od 30 do 35 godina) bavili i drugim sportskim aktivnostima: tenisom, hokejom na travi, polom, mačevanjem, jahanjem, lovom, ribolovom i klizanjem. Englezi kao Englezi, bili su svi od reda sportaši. Doprimali su lopte, rekete, sablje (pronađene na tavanu bivše upravne zgrade tvornice tanina), ali i zbog lova i stanovit broj jahačkih konja, kao i rasne lovačke pse. Kroz zabavu i razonodu stjecali su kondiciju.

Englezi su poznavali tehniku nogometne igre i propisivali pravila koja su se od 1863. godine stalno nadograđivala, primjerice: 1866. uvedeno je pravilo zaleda, 1867. uveden je konop koji je spajao vrhove dviju okomitih vratnica, 1870. uvedeno je igranje glacom, 1871. dopušteno je da jedan igrač igra rukom (vratar), 1873. uveden je korner, 1874. slobodan udarac, 1878. pojavljuje se sudačka pištaljka, 1881. određeno je trajanje igre, dužnosti sudaca, 1884. pojavljuju se pomoćni suci, 1891. uveden je kazneni udarac, a 1897. godine određeno je trajanje igre od 90 minuta.

Pravila nogometne igre na hrvatskom jeziku (prvo izdanje) štampana su 1896. godine u zagrebačkom mjesecačniku *Sport*. Pripredio ih je Mirko pl. Kovačić po uzoru na pravila osnivača nogometa u Njemačkoj. I nekako poslije toga možemo pričati o nogometu koji sliči današnjemu, a utakmice se pretežito počinju igrati tek početkom 20. stoljeća.

Nogometno se igralište nalazilo između stambeno-upravne zgrade i tvornice tanina

The football field was located between the residential and administrative building and the tannin factory

Dakle, u Županji se igrao nogomet, uživalo se u ljepoti igre, bilo je nadmetanja, pobjednika i poraženih, ali ne možemo govoriti o utakmicama u kojima su se u većoj mjeri koristila pravila koja je propisao *Football Association* iz Engleske jer su ona naprosto bila tek u začecima.

Ne postoje uvjeti za tvrdnje da su u tomu razdoblju igrane javne utakmice sadašnjega oblika (1873. uveden korner, 1874. slobodan udarac, 1891. kazneni udarac!), one nisu realne i jednostavno su teško dokazive.

It can be said that not only rare, short-term and occasional football performances (protoclar performances) were organized in Županja, but football was played in Županja almost on a daily basis, for more than 32 years! The English were the owners of land and factories, they united with the locals and led intensive social life, they supported it, married in the community, died and were buried there.

Aside from the usual one-goal game (the goalposts were two posts with a tensioned rope instead of the upper beam - crossbars), sometimes two-goal games were played, but with an insufficient number of participants; several players often played on each side. The game primarily involved factory workers, the English, but also those of other nationalities (Croats, Czechs, Slovaks and Austrians). Let's not forget that in certain periods of time the factory employed 400 workers, and Županja had 2,611 inhabitants in 1880, and 3,467 in 1890 (Prutki, 2018).

"Football and tennis," Katarina Hepburn told the academic sculptor from Županja Rudolf Švagel Lešić (1911 - 1975) when he modelled her bust in 1937, "that, especially in the years when the factory was just heating up, it was really addictive... me and Fred played tennis for many years..." (Balentović, 1980).

It is important to say that the English (mostly the children of well-known and wealthy industrialists, a dozen of them aged 30 to 35) also engaged in other sports activities: tennis, field hockey, polo, fencing, horse riding, hunting, fishing and skating. Englishmen being Englishmen, they were all sportsmen. They brought with them balls, rackets, sabers (found in the attic of the former administrative building of the tannin factory), as well as a certain number of riding horses, and purebred hunting dogs for hunting. They gained fitness through fun and entertainment.

The English knew the technique of the football game and prescribed rules that were constantly updated since 1863. For example: in 1866, the backfield rule was introduced, in 1867, a rope that connected the tops of two vertical goalposts was introduced, in 1870, playing with the head was introduced, in 1871, one player was allowed to play with the hand (goalkeeper), in 1873 a corner was introduced, in 1874 free kick. As it goes, in 1878 the referee's whistle appeared, in 1881 the duration of the game and the duties of referees were determined, assistant referees appeared in 1884, the penalty kick was introduced in 1891, and in 1897 the duration of the game was determined to be 90 minutes.

The rules of the football game in the Croatian language (the first edition) were printed in 1896 in the Zagreb monthly magazine *Sport*. They were prepared by Mirko Kovačić who modelled them after the rules of the founder of football in Germany. And somehow, after that, we can talk about football that is similar to todays, and the matches mostly started to be played only at the beginning of the 20th century.

So, to conclude, football was played in Županja, people enjoyed the beauty of the game, there were competitions, winners and losers, but we cannot talk about matches in which the rules prescribed by the Football Association from England were used to a greater extent, because they were simply at its humble beginnings.

Jahanje i igranje pola u krugu tvornice tanina bila je česta pojava

Riding and playing polo on the grounds of the tannin factory was a frequent occurrence

There are no sufficient conditions for claims that public matches in their current form were played in that period (corner was introduced in 1873, free kick in 1874, penalty kick in 1891!). Those claims are not realistic and simply difficult to prove.

Igre loptom, nogomet i Englezi

Prvu igru loptom nalik nogometu, *cu-ki*, igrali su Kinezi 2700. godine pr. n. e. U starom vijeku u Grčkoj se igrao *episkyros*, a u Rimskom Carstvu *harpastum*. Japanci igraju *kemari* od 7. stoljeća. U Italiji se od 16. stoljeća igra firentinski i padovanski nogomet. U Hrvatskoj postoje brojni zapisi i dokazi o igrama loptom. Jedan kameni reljef iskopan u selu Gardun kod Sinja potječe iz dvadesetih godina 1. stoljeća naše ere, pokazuje mladića koji drži u ruci okrugao predmet vrlo sličan lopti. U Dubrovniku postoje zapisi iz 1462., u Šibeniku iz 1487., u Trogiru iz 1552., kao i na Korčuli, u Omišu iz 1603., u Zadru iz 1646., u Jelsi iz 1654., u Splitu iz 1735. godine, na otocima Braču i Hvaru.

No loptanje i igre loptom nije isto što i nogomet, a on se pojavio u Engleskoj. Početkom 18. stoljeća Engleskom se širi igra *football* s neodređenim pravilima. Jedan dio poklonika te igre njegovao je *rugby running game*, gdje se lopta pretežno nosila nogama. Prvi klubovi ovoga drugog načina igre osnovani su 1855. godine u Sheffieldu i Cambridgeu. Prvi nogometni savez (*Football Association*) osnovan je u Londonu 1863. godine. Od te godine može se govoriti o nogometnoj igri. Međunarodna nogometna federacija FIFA (*Federation Internationale des Football Associations*) osnovana je 1904. godine u Parizu. Krovna europska nogometna organizacija UEFA (*Union Europeenne des Football Associations*) utemeljena je u Baselu 1954. godine.

Engleski nogometni savez
– prvi nogometni savez

English Football Association
- the first football association

Ball games, football and the English

The first game with a football-like ball, chuki, was played by the Chinese in 2700 BC. In ancient times, episkyros was played in Greece, and harpastum was played in the Roman Empire. The Japanese have been playing kemari since the 7th century. Florentine and Paduan football has been played in Italy since the 16th century. There are numerous records and evidence of ball games in Croatia as well. One stone relief excavated in the village of Gardun near Sinj dates back to the twenties of the 1st century AD, and it represents a young man holding a round object very similar to a ball. There are records in Dubrovnik from 1462, in Šibenik from 1487, in Trogir from 1552, as well as in Korcula, in Omiš from 1603, in Zadar from 1646, in Jelsa from 1654, in Split from 1735, and also on the islands of Brač and Hvar.

But balling and ball games are not the same as football, which appeared in England. At the beginning of the 18th century, the game of football with vague rules spread across England. One part of the fans of that game cherished the rugby running game, where the ball was mostly played with the feet. The first clubs of this another way of playing were founded in 1855 in Sheffield and Cambridge. The first football association (Football Association) was founded in London in 1863. From that year on, we can talk about the football game. The international football federation FIFA (Federation Internationale des Football Associations) was founded in 1904 in Paris. The European football organization UEFA (Union Europeenne des Football Associations) was officially inaugurated on 15 June 1954 in Basel, Switzerland.

Hrvatski i Jugoslavenski nogometni savez

Hrvatski nogometni savez osnovan je 13. lipnja 1912. godine. Prvo prvenstvo Hrvatske i Slavonije započelo je 26. rujna 1912. godine i zbog istupanja nekih ekipa iz natjecanja, ono nije završeno. U proljeće 1914. godine raspisano je novo prvenstvo za koje se prijavilo osam momčadi: Hrvatski športski klub *Athena*, Hrvatski športski klub *Concordia*, Atletski športski klub *Croatia*, Prvi hrvatski građanski športski klub (*Građanski*), Hrvatski športski klub *Ilirija*, Hrvatski trgovачki športski klub *Trgovački*, Športski klub *Viktorija* i Hrvatski tipografski športski klub Zagreb. I drugo nogometno prvenstvo Hrvatske i Slavonije nije završeno jer je 26. srpnja 1914. godine, uoči Prvoga svjetskog rata objavljena mobilizacija u Austro-Ugarskoj Monarhiji te su naredbom zabranjene aktivnosti u svim sportskim društvima. Tijekom rata odigrane su i zabilježene mnoge utakmice, ali tek 1. kolovoza 1918. godine Zemaljska vlada u Zagrebu donosi odluku o dopuštanju djelovanja Hrvatskoga sportskog saveza.

Prvu utakmicu Hrvatska nogometna reprezentacija odigrala je u Zagrebu sa Švicarskom 2. travnja 1940. godine (4 : 0). HNS je član FIFE od 1941. godine, a članstvo je obnovljeno po osamostaljenju Hrvatske 3. srpnja 1992. godine. Prva reprezentativna utakmica odigrana je 17. listopada 1990. godine sa SAD-om (2 : 1). Hrvatsko nogometno prvenstvo i kup igra se od 1992. godine. HNS je primljen u punopravno članstvo UEFE 17. lipnja 1993. godine.

Oko datuma osnivačke skupštine Jugoslavenskoga nogometnog saveza postoji više verzija, kao i načina kako je to učinjeno. Prvotno je zamišljeno da se održi skupština Hrvatskoga nogometnog saveza, da bi se naposljetku utemeljio Jugoslavenski nogometni savez. U *Enciklopediji jugoslavenskoga nogometa* (1974.) izlažoj u Zagrebu spominje se 15. travnja 1919. godine. No u mramornu ploču gdje je održana glavna (osnivačka) skupština, zgrada u Medulićevoj ulici 2, uklesano je 14. travnja 1919. godine kao nadnevak utemeljenja Saveza te ove riječi: „U ovoj kući je osnovan 14. travnja 1919. Jugoslavenski nogometni savez – povodom 50-te godišnjice osnivanja – Fudbalski savez Jugoslavije.“

Svjetsko prvenstvo 1998. godine, Hrvatska reprezentacija zauzela je treće mjesto

The Croatian national team finished third in the World Cup in 1998

Croatian and Yugoslavian Football Association

The Croatian Football Federation (HNS) was founded on June 13, 1912. The first championship of Croatia and Slavonia began on September 26, 1912, and due to the withdrawal of some teams from the competition, it was never completed. In the spring of 1914, a new championship was announced and eight teams applied to take part in it: Croatian Sports Club Atena, Croatian Sports Club Concordia, Athletic Sports Club Croatia, First Croatian Civic Sports Club (Citizen), Croatian Sports Club Ilirija, Croatian Commercial Sports Club Trgovacki , Viktorija Sports Club and Croatian Typographic Sports Club Zagreb. The second football championship of Croatia and Slavonia also wasn't completed because on July 26, 1914, on the eve of the First World War, they ordered mobilization for the whole Austro-Hungarian Monarchy and the activities in all sports clubs were prohibited by this order. During the war, many matches were played and recorded, but it was not until August 1, 1918, that the National Government in Zagreb made a decision to allow the Croatian Sports Association to work.

The first match of the Croatian national football team was played in Zagreb against Switzerland on April 2, 1940 (4: 0). HNS has been a member of FIFA since 1941, and membership was renewed after Croatia declared its independence on July 3, 1992. The first national team match was played on October 17, 1990, against the USA (2:1). The Croatian football championship and the cup have been played since 1992. HNS was admitted to the full membership of UEFA on June 17, 1993.

There are several versions about the date of the founding assembly of the Yugoslav Football Association, as well as the way it was carried out. The original intention was to hold an assembly of the Croatian Football Association, in order to eventually establish the Yugoslav Football Association (JNS). In the Encyclopedia of Yugoslav Football (1974) that was published in Zagreb, they mention the date of April 15, 1919. However, on the building at 2 Medulićeva street where the main (founding) assembly was held, there is the marble slab with the carved date of April 14, 1919 as the date of the founding of the Alliance, as well as the following words: "The Yugoslav Football Association was founded in this house on April 14, 1919 - on the occasion of the 50th anniversary of its foundation - the Football Association of Yugoslavia."

Zagreb je prednjačio u razvoju sporta na prostorima bivše države, u njemu su nikle brojne sportske organizacije. No na skupštini JNS-a održanoj 16. ožujka 1930. godine donesena je odluka da Savez, zajedno sa zborom nogometnih sudaca, preseli u Beograd.

JNS prvo prvenstveno natjecanje po kup sustavu organizira 1923. godine, a po liga sustavu 1927. godine. Najuspješnije momčadi u prvenstvima od 1923. do 1941. godine bili su zagrebački *Građanski* i beogradski *BSK*, a od 1946. do 1991. godine beogradski klubovi *Crvena zvezda* i *Partizan*, splitski *Hajduk* i zagrebački *Dinamo*. Savez je od 1947. do 1991. godine organizirao i kup natjecanje pod imenom *Kup maršala Tita*.

Hrvoje Macanović i Mihajlo Andrejević, 1974. godine
Hrvoje Macanović and Mihajlo Andrejević in 1974

Zagreb took the lead in the development of sports in the territory of the former state, and numerous sports organizations originated there. However, at the JNS assembly held on March 16, 1930, a decision was made to move the Association, together with the association of football referees, to Belgrade.

JNS organized the first football competition under the cup system in 1923, and under the league system in 1927. The most successful teams in the championship from 1923 to 1941 were Zagreb's Građanski and Belgrade's BSK, and from 1946 to 1991 Belgrade's Crvena Zvezda and Partizan, Split's Hajduk and Zagreb's Dinamo. From 1947 to 1991, the association also organized a cup competition under the name of Marshal Tito Cup.

Svjetsko prvenstvo 2018. godine, Hrvatska reprezentacija zauzela je drugo mjesto

In the 2018 World Championship, the Croatian national team took second place

Obilježavanje 50. obljetnice Jugoslavenskoga nogometog saveza 1969. godine

Osnovana je radna skupina u prigodi obilježavanja 50. obljetnice Jugoslavenskog nogometnog saveza na čelu s predsjednikom dr. Mihajlom Andrejevićem koja je rukovodila proslavom. Ona je započela 9. travnja 1969. godine u zagrebačkoj staroj Gradskoj vijećnici kada je održana svečana sjednica.

Predsjednik HNS-a je tada bio Bruno Knežević. Nakon sjednice otkrivena je već spomenuta spomen-ploča u Medulićevoj ulici te je upriličeno još nekoliko sportskih događanja i sastanaka.

Stara Gradska vijećnica u Zagrebu

The Old City Hall in Zagreb

U Domu omladine u Beogradu 23. studenoga 1969. godine održan je završni dio proslave 50. godišnjice postojanja NSJ-a. Tadašnji predsjednik NSJ-a Dragoljub Kirčanski osvrnuo se na minulo razdoblje te naglasio značaj nogometa i nogometne organizacije u Društvu. Podijeljene su plakete, spomen-diplome, pohvalnice, a sveukupno ih je tijekom jubilejske godine uručeno 9059. (Kovačić, 2019.)

No prije završnoga dijela proslave u Beogradu, u Županji je 22. listopada 1969. godine Nogometnom klubu *Graničar* dodijeljena zlatna plaketa i otkrivena spomen-ploča u čast „prvoga igranja nogometa na južnoslavenskim prostorima“. Upravo je tako ovo područje nazvao Aleksandar Marković, u Izvještaju o proslavi 50. godišnjice postojanja NSJ-a. (Kovačić, 2019.)

The Celebration of the 50th anniversary of the Yugoslav Football Association in 1969

A working group was set up to organize the celebration of the 50th anniversary of the Yugoslav Football Association, led by the president, Dr. Mihajlo Andrejević, who managed the event. It started on April 9, 1969, in Zagreb's old City Hall, when a formal session was held.

The president of HNS was Bruno Knežević at the time. After the session, the already mentioned memorial plaque was unveiled in Medulićeva street, and several more sports events and meetings took place.

On November 23, 1969, the final part of the celebration of the 50th anniversary of the NSJ (Football Association of Yugoslavia) was held in the Youth Center (Dom omladine) in Belgrade. Dragoljub Kirčanski, the president of NSJ at the time, reflected on the past period and emphasized the importance of football and the football organization in the society. Plaques, commemorative diplomas, and certificates of appreciation were distributed, and a total of 9,059 of these were awarded during the jubilee year (Kovačić, 2019).

But before the final part of the celebration in Belgrade, on October 22, 1969, in Županja, the Graničar Football Club was awarded a golden plaque, and a memorial plaque was unveiled in honor of "the first time football was played in South Slavic areas". That is exactly what Aleksandar Marković called this area, in the Report on the celebration of the 50th anniversary of the NSJ. (Kovačić, 2019)

Bruno Knežević,
predsjednik HNS-a
1968. – 1971. godine

Bruno Knežević,
the president of HNS
from 1968 – 1971

Plakete u prigodi obilježavanja 50. obljetnice JNS-a
Plaques on the occasion of the 50th anniversary celebration of JNS

Dragoljub Kirčanski, predsjednik
JNS-a 1967. – 1971.

Dragoljub Kirčanski, the president
of JNS from 1967 – 1971

U *Graničarovoju* arhivi postoji poziv „Odbora za proslavu otkrića spomen-ploče prvoj nogometnoj lopti“ na nazočnost 22. listopada 1969. godine otkrivanju spomen-ploče, odnosno sportskom programu koji je bio sljedećega sadržaja:

- u 9,00 sati nogometna utakmica između osnovnih škola
 - u 10,15 sati nogometna utakmica između srednjih škola
 - u 11,30 sati otkrivanje spomen-ploče
 - u 13,30 sati nogometna utakmica između veterana igrača NK *Hajduk* Orašje i NK *Graničar* Županja
 - u 14,45 sati nogometna utakmica između FK *Partizan* Beograd i NK *Graničar* Županja.

Plakat utakmice *Partizan* – *Graničar*, 1969. godine

Poster of the Partizan - Graničar match, 1969

Dužnosnici JNS-a prisustvovali su u Županji prigodnoj svečanosti otkrivanja spomen-ploče. Predsjednik *Graničara* Ivan Oršolić (rođ. 1936.) pozdravio je sve načočne, izrazio veselje zbog povijesnoga događaja, a zatim je dr. Mihajlo Andrejević, potpredsjednik FIFE, otkrio spomen-ploču. Sportski je program bio zanimljiv, gostovao je *Partizan* iz Beograda.

Predsjednik *Graničara* Ivan Oršolić pozdravlja goste
22. listopada 1969. godine

The president of Graničar, Iyan Oršolić, greets the guests on October 22, 1969

In Graničar's archive, there is an invitation from the "Committee for the celebration of the unveiling of the commemorative plaque to the first soccer ball" to attend the unveiling of the commemorative plaque on October 22, 1969, and also there could be found the sports program with the following schedule:

- at 9:00 a.m. football match between primary schools
- at 10:15 a.m. football match between high schools
- at 11:30 a.m. unveiling of the memorial plaque
- at 1:30 p.m. a football match between veteran players of FC Hajduk Orašje and FC Graničar Županja
- at 14:45 a football match between FC Partizan Belgrade and FC Graničar Županja.

JNS officials attended the commemorative plaque unveiling ceremony in Županja. The president of Graničar, Ivan Oršolić (born in 1936), greeted everyone present, expressed his joy over the historic event, and then Dr. Mihajlo Andrejević, vice-president of FIFA, unveiled the commemorative plaque. The sports program was interesting, Partizan from Belgrade was the visiting team.

Dr. Mihajlo Andrejević, potpredsjednik FIFE otkriva spomen-ploču

dr. Mihajlo Andrejević, the Vice President of FIFA,
unveils the commemorative plaque

Prije početka odigravanja povijesne utakmice 1969. godine

At the game opening of the historic match in 1969

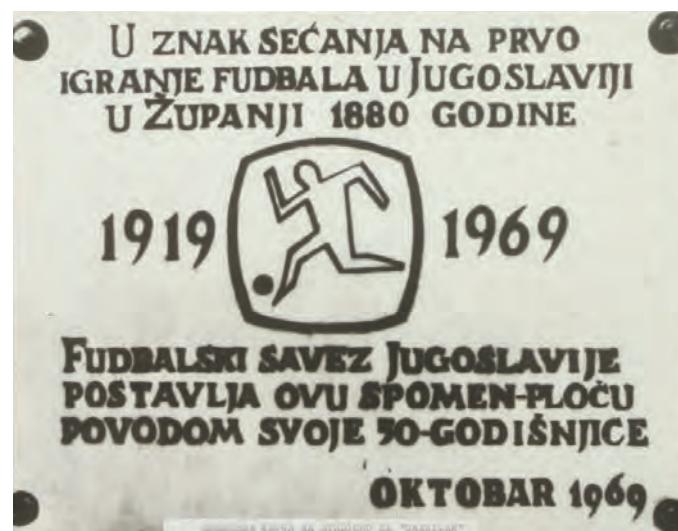

22. listopada 1969. godine, *Graničar – Partizan* 2 : 4

October 22, 1969, *Graničar – Partizan* 2 : 4

22. listopada 1969. godine potpredsjednik FIFE dr. Mihajlo Andrejević drži govor
On October 22, 1969, FIFA Vice President Dr. Mihajlo Andrejević gave a speech

Spomen-ploča postavljena u Županji
The Memorial plaque placed in Županja

Središnja proslava 100. obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji, Županja, 13. prosinca 1980. godine

Središnja proslava 100. obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji započela je svečanom sjednicom Jugoslavenskoga nogometnog saveza, Hrvatskoga nogometnog saveza, Regionalnoga nogometnog saveza Slavonije i Baranje i Općinskoga nogometnog saveza Županja. Zasjedala su četiri predsjedništva. Pored izaslanika, na svečanoj sjednici nazočili su brojni sportski i društveni djelatnici, bivši nogometari i sportaši.

Obilježavanje 100 godina igranja nogometa, 1980. godina

Celebrating 100 years of playing football, 1980

Sjednicu je otvorio predsjedavajući predsjedništva Jugoslavenskoga nogometnog saveza Milan Brajević, a prije negoli je sjednica otpočela radom, procitani su pozdravni telegrami svjetske organizacije FIFA i europske nogometne organizacije UEFA.

U ime svjetske nogometne organizacije, sudionike svečane sjednice pozdravio je jedan o njenih najistaknutijih članova, prof. dr. Mihajlo Andrejević, koji je tom prilikom između ostalog rekao: „Ovaj zajednički trenutak kojega sada proživljavamo, taj povijesni trenutak, bit će jedna od svijetlih točaka u razvoju našeg nogometnog sporta i naše nogometne organizacije. Neobično sam sretan što je Hrvatski nogometni savez pokrenuo ovu inicijativu (!), mobilizirao ljudе koji su ovdje danas okupljeni, a kroz njih i sve nas.“ (Oršolić K., 1981.)

Na sjednici je nadalje govorio Zvonimir Luić, predsjednik Organizacijskoga odbora proslave 100. obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji koji je nazočne upoznao s osnovnim obilježjima županjskoga kraja te iskazao ponos što je Županja dobila priliku biti domaćinom središnje proslave prvoga igranja nogometa u Jugoslaviji.

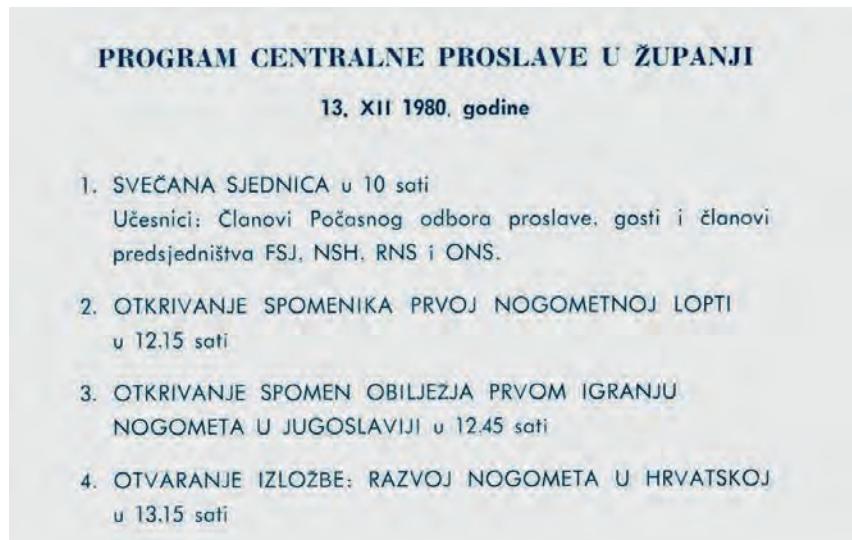
Zvonimir Luić

The central celebration of the 100th anniversary of playing football in Croatia and Yugoslavia, Županja, December 13, 1980

The central celebration of the 100th anniversary of playing football in Croatia and Yugoslavia began with a ceremonial meeting of the Yugoslav Football Association, the Croatian Football Federation, the Regional Football Association of Slavonia and Baranja and the Municipal Football Association of Županja. Four presidencies held sessions. In addition to the delegates, the ceremonial session was attended by numerous sports and civil workers, former football players and athletes.

The session was opened by the Chairman of the Presidency of the Yugoslav Football Association, Milan Brajević, and before the session started, greeting telegrams from the world organization FIFA and the European football organization UEFA were read.

Detalj pozivnice, 1980. godina

A detail of the invitation, 1980

On behalf of the world football organization, the participants of the formal session were greeted by one of its most prominent members, prof. Dr. Mihajlo Andrejević, who said the following: "This shared moment that we are experiencing now, this historic moment, will be one of the bright spots in the development of our football sport and our football organization. I am extremely happy that the Croatian Football Federation launched this initiative (!), mobilized the people who gathered here today as well as all of us." (Oršolić K., 1981)

Zvonimir Luić, president of the organizing committee for the celebration of the 100th anniversary of football in Croatia and Yugoslavia, also delivered the speech at the session. He spoke about the basic characteristics of the Županja region and expressed his pride that Županja had the opportunity to host the central celebration of the first football game in Yugoslavia.

Prof. dr. Mihajlo Andrejević

Trenutak prije otkrivanja spomenika
A moment before the unveiling of the monument

Spomenik prvom igranju nogometa
A monument to the first playing of football

U nastavku rada sjednice, referat „Pojava i razvoj nogometa u Jugoslaviji“ podnio je Milan Brajević, a Stjepan Rajković pročitao je Odluku o ustanovljenju spomen-diplome 1880. – 1980., a Stjepan Šinka Odluku o proglašenju *Graničarova* stadiona Spomen-stadionom prvoga igranja nogometa u Jugoslaviji.

Ta Odluka ima sedam točaka, a prva glasi: „Utvrđuje se grad Županja kao mjesto gdje se pojavila prva nogometna lopta i gdje je dolaskom Engleza 1880. godine ozvaničeno prvo igranje nogometa u našoj zemlji.“

Nakon svečane sjednice na Trgu kralja Tomislava (nekadašnjem Trgu Republike) otkriven je spomenik prvom igranju nogometa, spomenik prvoj nogometnoj lopti, rad akademskoga slikara prof. Ivana Hermana. Spomenik je otkrio Branko Pešić, predsjednik Počasnoga odbora proslave, a prigodni govor održao je Zvonimir Luić.

During the session, Milan Brajević gave the report on "Emergence and development of football in Yugoslavia" and Stjepan Rajković read the Decision on the Establishment of the Memorial Diploma 1880 - 1980. Stjepan Šinka announced the decision on the declaration of the Graničar Stadium as the Memorial Stadium for the first-time football playing in Yugoslavia.

That Decision has seven points, the first of which reads: "The city of Županja is established as the place where the first football ball appeared and where, with the arrival of the English in 1880, the first game of football in our country was officially played."

After the ceremonial session, a monument to the first game of football as well as a monument to the first soccer ball, was unveiled at the King Tomislav square (the former Republic square) the work of the academic painter prof. Ivan Herman. The monument was unveiled by Branko Pešić, president of the Honorary Committee of the celebration, and Zvonimir Luić addressed the audience with a few choice words.

U povodu obilježavanja jubileja jugoslovenskog nogometa - u spomen igranja prvog nogometa u našoj zemlji, slaveći 100-tu obljetnicu prve nogometne lopte (ŽUPANJA 1880 - 1980). dana 13. XII. 1980. održana je svečana sjednica, predsjedništva FSJ, predsjedništva NSH, predsjedništva NSZO Osijek i predsjedništva NS Općine Županja, na kojoj je usvojena slijedeća

ODLUKA

Član 1.

Utvrđuje se grad Županja kao mjesto gdje se pojavila prva nogometna lopta i gdje je dolaskom Engleza 1880 godine ozvaničeno prvo igranje nogometa u našoj zemlji.

Isječak iz Odluke o proglašenju Županje mjestom prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji, 1980. godina

Excerpt from the Decision on the declaration of Županja as the venue for the first football match in Croatia and Yugoslavia, 1980

Na svečanoj sjednici nazočna su bila mnoga poznata sportska imena: Franjo Frntić, Miljan Miljanić, Fredi Kramer i Zorislav Srebrić

Many famous sports names were present at the ceremonial session: Franjo Frntić, Miljan Miljanić, Fredi Kramer and Zorislav Srebrić

I na igralištu Nogometnoga kluba *Graničar*, na mjestu odakle se počeo igrati nogomet, podignuto je spomen-obilježje. Županjac Ivan Herman autor je i ovoga spomenika, a njega je otkrio Ljubo Španjol, predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza. U ime Izvršnoga odbora *Graničara* Mihael Nikolić posjetio je na 60. obljetnicu postojanja kluba.

Franjo Frntić, Dragutin Hripko i akademski slikar Sead Hasaneffendić su uz pomoć članova Komisije za informiranje postavili izložbu s dokumentima o pojavi nogometnoga sporta pod nazivom *Razvoj nogometa u Hrvatskoj*.

Otvorenje izložbe *Razvoj nogometa u Hrvatskoj*
Opening of the exhibition *Development of football in Croatia*

Izložba je privukla veliki broj ljubitelja nogometa
The exhibition attracted a large number of football fans

The memorial was also erected on the playing field of the Graničar Football Club, at the place where first football playing started. Ivan Herman, the native of Županja, was the author of this monument as well, and it was unveiled by Ljubo Španjol, president of the Croatian Football Federation. Mihael Nikolić reminded on the 60th anniversary of the club on behalf of the Graničar Executive Board.

Franjo Frntić, Dragutin Hripko and academic painter Sead Hasaneftić, with the help of the members of the Information Committee, set up an exhibition with documents about the emergence of football under the name *Development of football in Croatia*.

Autor spomenika Ivan Herman, akademski slikar, pored spomenika prvoj nogometnoj lopti, 1980. godina
Author of the monument Ivan Herman, academic painter, next to the monument to the first soccer ball, 1980

Izložbu je prigodnim riječima otvorio Franjo Frntić, predsjednik Komsije za povijest nogometa u Hrvatskoj, koji je naglasio sljedeće: „Taj gospodarski i privredni položaj Županje od prije stotinu godina je uzrok današnjeg nogometnog slavlja. Međutim, da se nešto može slaviti, moraju za to postojati uvjeti, razlozi i dokazi. Mi imamo to sve troje...“ (Petek, 1980.)

Treba reći da je Hrvatski nogometni savez 24. travnja 1980. godine organizirao svečanu sjednicu u povodu 100. godišnjice igranja nogometa. Sjednica je održana na stadionu zagrebačkoga *Dinama* uz prisutnost mnogobrojnih djelatnika iz sporta, nogometa, predstavnika klubova i medija. Od Županjaca nazočili su Đuka Verner i Ivo Balentović – Beli.

Završna proslava održana je 20. prosinca 1980. godine u Gradskoj vijećnici na Gornjem gradu uz prisustvo brojnih nogometnih reprezentativaca svih generacija, istaknutih sportskih i nogometnih djelatnika.

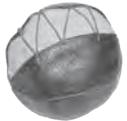
Franjo Frntić daje intervju
Franjo Frntić gives an interview

Počasno i radno Predsjedništvo svečane sjednice na proslavi 100. godišnjice igranja nogometa
20. prosinca 1980. godine u Zagrebu

Slijeva, donji red: Rudolf Rupec, Ivo Kraljević, Đuro Kleončić i Jaroslav Šifer
Gornji red: Ljubo Španjol (za govornicom), Vlado Bogatec, Pero Splivalo i Bruno Knežević, sadašnji i
raniji predsjednici Hrvatskoga nogometnog saveza

Honorary and working Presidency of the ceremonial session at the celebration of the 100th anniversary of playing football on December 20, 1980, in Zagreb from left, bottom row: Rudolf Rupec, Ivo Kraljević, Đuro Kleončić and Jaroslav Šifer. Top row: Ljubo Španjol (behind the speaker), Vlado Bogatec, Pero Splivalo and Bruno Knežević, current and former presidents of the Croatian Football Association

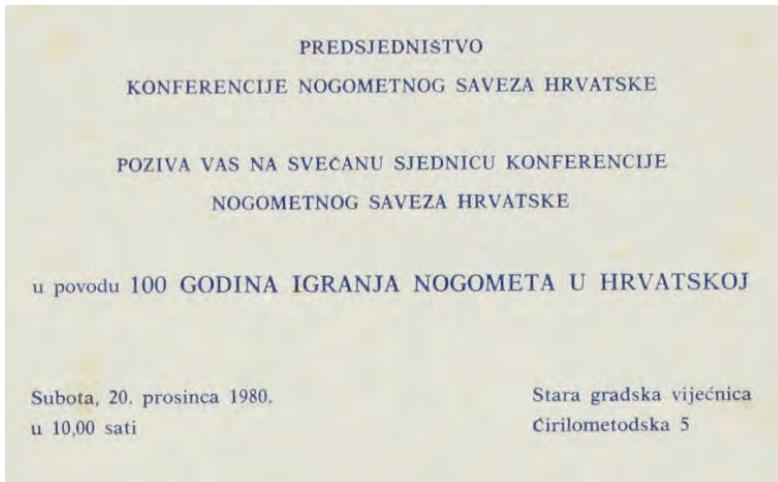

Sead Hasanefendić

The exhibition was opened by Franjo Frntić, president of the Committee for the History of Football in Croatia, who emphasized the following: "The specific economic and financial position of Županja from a hundred years ago is the cause of today's football celebration. However, in order for something to be celebrated, there must be conditions, reasons and evidence for it. We have all three..." (Petek, 1980)

It should be said that on April 24, 1980, the Croatian Football Federation organized a formal session on the occasion of the 100th anniversary of playing football. The session was held at the Dinamo Zagreb stadium with the presence of numerous employees from sports world, football, club representatives and the media. From Županja, Đuka Verner and Ivo Balentović – Beli attended.

The final celebration was held on December 20, 1980, in the Town Hall in Gornji Grad with the presence of numerous national football team members of all generations, prominent sports and football workers.

Zorislav Srebrić, potpredsjednik HNS-a (stoji), pozdravlja prisutne na sjednici u *Dinamovim* prostorijama
24. travnja 1980. godine

Zorislav Srebrić, vice president of HNS (standing), welcomes those present at the session on Dinamo's premises April 24, 1980

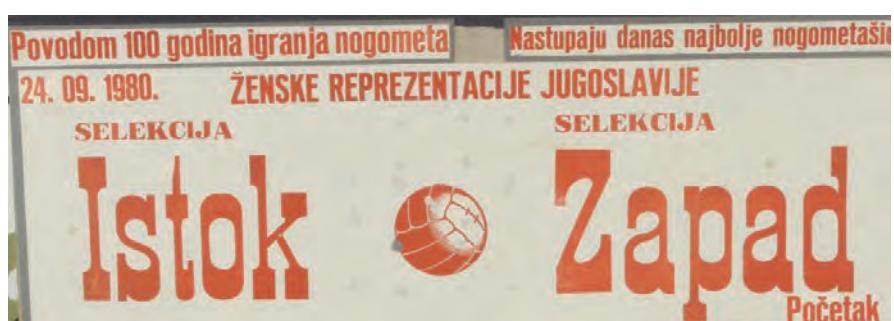

O nogometnoj prošlosti govorio je Franjo Frntić, predsjednik Komisije za povijest nogometa u Hrvatskoj, a o sadašnjosti Ljubo Španjol, predsjednik Saveza. Otvorena je i izložba koja je prenesena iz Županje u Zagreb.

Izrađene su i jubilarne značke, spomen-zastavice, a Filatelističko društvo Osijek izdalo je posebnu prigodnu kovertu.

Prva sportska utakmica u povodu 100. godišnjice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji odigrana je 24. rujna 1980. godine. Sastale su se selekcije ženske nogometne reprezentacije Istoka i Zapada. To je bio veliki doživljaj za oko 4000 ljubitelja nogometa iz Županje i okoline. Prisutni na stadonu bili su oduševljeni prikazanim nogometom i borbenošću.

Ženska reprezentacija Jugoslavije, selekcije istoka i zapada, u Županji prigodom proslave 100-te obljetnice igranja nogometa.

Nogometnice su privukle pozornost oko 4000 gledatelja

The women football players attracted the attention of around 4,000 spectators

Franjo Frntić, president of the Committee for the History of Football in Croatia, spoke about the football past, and Ljubo Španjol, president of the Association, about the present. They also opened the exhibition that was transferred from Županja to Zagreb.

Jubilee badges and commemorative flags were also made, and the Philatelic Society of Osijek issued a special commemorative envelope.

Hrvatski nogometni savez je i u Zagrebu obilježio proslavu 1980. godine
The Croatian Football Federation also marked the celebration in Zagreb in 1980

The first sports match on the occasion of the 100th anniversary of playing football in Croatia and Yugoslavia was played on September 24, 1980. The selections of the women's football teams of the East and the West met. It was a great experience for about 4,000 football fans from Županja and its surroundings. The crowd at the stadium were delighted with the skillful playing of football and their fighting spirit.

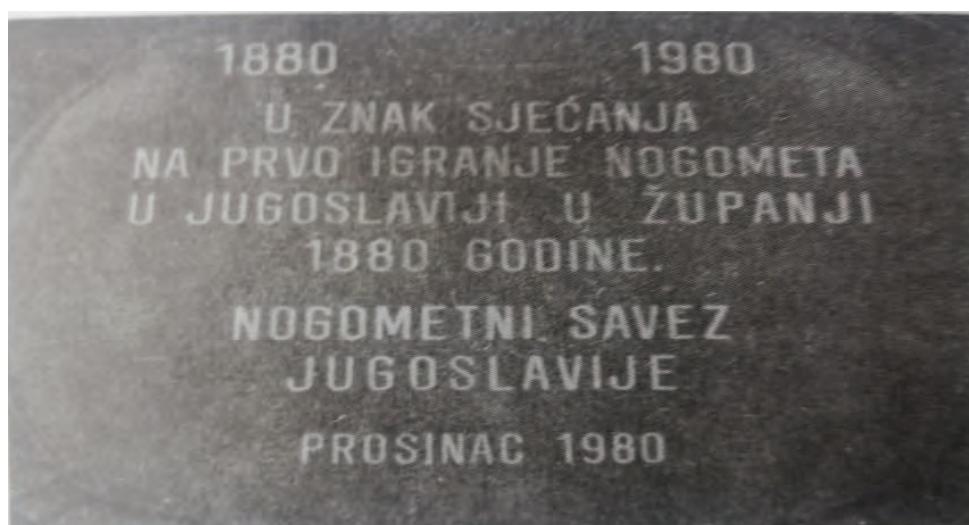

Nenametljiv, ali uočljiv spomenik

Kod izrade spomenika prvoj lopti prof. Ivan Herman vodio se jednostavnom, ali originalnom idejom koja je izrazila osnovna prirodna obilježja sredine u kojoj se nogomet počeo igrati i najkarakterističnije dijelove njenoga izvornog, narodnog, stvaralaštva. Tri bijela stupa, nosača, tri su stilizirana moćna hrastova stabla iz stoljetnih hrastovih šuma županjske Posavine. U krošnjama stabala leži, ili iz njih izrasta, sjajna žuta boja. Bijela boja nosača stabala i žuta boja lopte, temeljne su boje zlatom vezene narodne nošnje županjskoga kraja. Bijele rubine, skuta ili oplećci bogato i minuciozno zlatom prošarani svojom ljepotom inspirirali su umjetnika u istoj mjeri kao i plemeniti starovječni hrast. Nošnja i hrast u ovom jedinstvenom spomen-obilježju istovremeno oživljavaju vrijeme u kojem su postojali sukladno podneblju, prostoru i narodu koji ga nastavlja.

Odlično uočavajući sastavnice ambijenta, prof. Herman postavio je nenametljiv, a tako uočljiv spomenik koji akceptira cio trg s njegovim stalnim posjetiteljima ili slučajnim prolaznicima. (Jelić, 1981.)

Na ploči pri dну spomenika moglo se pročitati: „1880. – 1980., U znak sjećanja na prvo igranje nogometa u Jugoslaviji u Županji 1880., Nogometni savez Jugoslavije, prosinac 1980. godine.“

Prof. Ivan Herman je i autor rješenja spomen-obilježja koje se nalazio na stadionu županjskoga nogometnog kluba *Graničar*. Na ulazu u stadion, s desne strane, na deset željezničkih pragova („šlipera“) autor je postavio hrastovo deblo, stogodišnjaka, vršnjaka prve lopte, kao podsjetnik na ogromne hrastove trupce koji su se transportirali u županjsku tvornicu tanina koju su izgradili Englezi upravo na mjestu današnjega stadiona.

Iz debla izrasta lopta, a tekst na ploči glasi: „Proslavljujući stotu godišnjicu početka igranja nogometa, 1880. – 1980. Spomen-obilježje postavlja Nogometni savez Hrvatske.“

Ivan Herman (1937. – 2000.)

A humble, but noticeable monument

When making the monument to the first ball, prof. Ivan Herman was guided by a simple but original idea that expressed the basic natural features of the environment in which football began to be played and the most characteristic parts of its original, folk creativity. The three white pillars, the supports, are three stylized powerful oak trees from the century-old oak forests of Županja's Posavina. A bright yellow color lies in the crowns of the trees, or even grows from them. The white color of the tree support and the yellow color of the ball are the basic colors of the gold-embroidered folk costumes of Županja region. White garments of folk costumes richly and meticulously interspersed with gold inspired the artist to the same extent as noble ancient oak. The costume and the oak in this unique monument simultaneously revive the time in which they existed in accordance with the climate, the area and the people who still cherish it.

Jedan o pripremnih jubilejskih sastanaka – Ivan Herman, Mihajlo Andrejević i Zvonimir Luić, u Županji 1. rujna 1980. godine

One of the preparatory jubilee meetings - Ivan Herman, Mihajlo Andrejević and Zvonimir Luić, in Županja on September 1, 1980.

Excellently observing the components of the environment, prof. Herman erected an unobtrusive yet noticeable monument that accepts the entire square with its regular visitors or casual passers-by. (Jelić, 1981)

One could read on the plaque at the bottom of the monument: "1880 - 1980, In the memory of the first football playing in Yugoslavia in Županja in 1880, Football Association of Yugoslavia, December 1980."

Prof. Ivan Herman is also the author of the design of the memorial that was located at the stadium of Županja football club *Graničar*. At the entrance to the stadium, on the right, on ten railway sleepers ("slippers"), the author placed an oak trunk, a centenarian, the age mate of the first ball, as a reminder of the huge oak logs that were transported to Županja tannin factory built by the English right on the site of today's stadium.

A ball grows out of the trunk, and the text on the plaque reads: "Celebrating the hundredth anniversary of the beginning of playing football, 1880 - 1980, the memorial is erected by the Croatian Football Federation."

Hrvatski nogometni savez postavio je obilježje prvom igranju nogometa
The Croatian Football Federation marked the first-time football was played

Mihael Nikolić, predsjednik *Graničara*, i Ljubo Španjol, predsjednik HNS-a
Mihael Nikolić, the president of *Graničar*, and Ljubo Španjol, the president of HNS

Antun (Tonika) Bušić i Miljan Miljanić, trener Jugoslavenske nogometne reprezentacije,
prilikom otkrivanja spomen-obilježja 13. prosinca 1980. godine

Antun (Tonika) Bušić i Miljan Miljanić, the coach of the Yugoslav national football team,
during the unveiling of the memorial on December 13, 1980

**ZA SPOMEN PRVOG IGRANJA
NOGOMETA I TENISA U HRVATSKOJ**

HR **ENG**

Nakon ukiданja Vojne krajine u Županju 1880. godine dolaze poslovni ljudi iz Engleske i otvaraju tvornicu tanina. Osim gospodarskog razvijatka, vlasnici i pripadnici vodstva tvornice donose raznovrsne hobističke i sportske navike iz svoje domovine, društveni klub s biljar salom organiziraju u graničarskom čardaku na Šavi (danas Muzeju), tada je u hrvatsku donešena prva nogometna lopta i teniski reketi. Za igranje nogometa trebalo je angažirati domaće ljude, namještenike, radnike i drvosječe pa se upravo 1880. godina smatra početkom igranja nogometa u Hrvatu. Zabilježeno je da je 1881. godine u dvorištu tvorničke upravne zgrade igran tenis. Na mjestu nekadašnje tvornice tanina danas je Spomen stadion prve nogometne lopte i Spomenik tenisu.

After the dissolution of the Military Border, a group of English businessmen came to Županja in 1880. to open a tannin factory. Apart from economic development, the owners of the factory and members of its management board have also brought various pastime activities and sports from their homeland. They established a social club with a billiards hall in the border log watch-tower on the Sava River (today the County Museum). The first football and tennis rackets were also brought to Croatia at that time. Local people employees, workers and fellers were also needed for playing football in Croatia. It has been noted that in 1881. tennis was played in the court-yard of the factory's administrative building. At the site where in the past the tannin factory was located today there is the First Football's Memorial Stadium and Monument to Tennis.

NK GRANIČAR → **GRANIČAR FC** →

← **TENISKI KLUB 1881.** ← **TENNIS CLUB 1881.**

Turistička signalizacija ispred Spomen-stadiona
Tourist signage in front of the Memorial Stadium

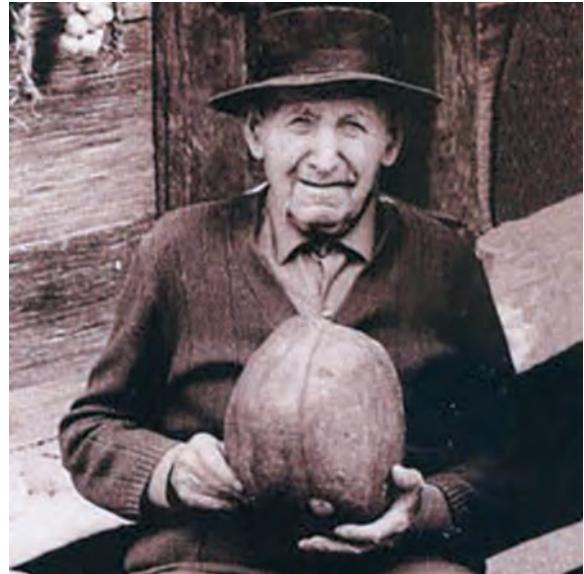

Kako se došlo do prve nogometne lopte?

Po pričanju Antuna – Tuce Oršolića (1892. – 1984.) to se dogodilo davno, u pokladne dane, u krugu tvornice tanina, a u kojoj je njegov očuh Marko Kobašević (1873. – 1947.) bio zaposlen. To bi moglo biti negdje početkom 20. stoljeća. Odjeveni u turske vojnike, dvadesetak mladića u fesovima na glavama i okićenim konjima, predvođenim Markom Kobaševićem, obišli su tvornicu kako bi se pokazali tadašnjim vlasnicima te su izveli predstavu. Tom prigodom im je engleski industrijalac, zauzvrat, darovao jednu od nogometnih uporabljivih lopti, rekavši mladićima (preko tumača) neka i oni pokušaju vježbatи. Mladići su doista loptu nekoliko dana nagonili po seoskoj meraji, sve dok nije pukla.

Istu loptu, zapravo njezin vanjski dio (mantl) Marko Kobašević donio je kući, nakon što se ona probušila, služila je za držanje alata za krpanje orme, šilo, čavliće i drugi pribor.

Antun – Tuca Oršolić (1892. – 1984.)

Supružnici Manda i Antun – Tuca Oršolić
Spouses Manda and Antun – Tuca Oršolić

Da bi se mantl mogao upotrijebiti, izrezan je jedan od sedam režnjeva od kojih se kožnata lopta sastojala. Od dugoga stajanja i manjka jednoga režnja, lopta je izgubila svoj prvobitni oblik pa je više bila nalik lopti za ragbi. No kada je natopljena lanenim uljem i u nju stavljena dušica te napumpana, lopta je pokazala svoje pravo lice, bila je nešto većega promjera kakvom se tada igralo.

Da se ne bi pogriješilo u utvrđivanju starosti prve lopte, ona je poslana na ocjenu njene starosti u Tehnološki centar u Karlovac. Tomislav Vuković, priznati stručnjak za kožu, utvrdio je 1980. godine da je koža od koje je izrađena lopta, stara od 90 do 110 godina. Lopta je dodatno išla na vještačenje u Njemačku i Englesku. (Frntić, Hripko, 1983., Batarilović, 2005., Kovačić, 2019.)

Nastavnik, kulturni djelatnik i publicist Mirko Šarčević (rođ. 1935.) godinama je donosio mlijeko od Mande (autorice neslužbene šokačke himne *Naša grana ne smije propasti*) i Antuna – Tuca Oršolića i u njihovu je ambaru ugledao loptu. To je bilo 1979. godine, i o tome je pisao pod dosta zanimljivim naslovima: *Hrastovina je kumovala nogometu, Stoljeće naše prve nogometne ljepotice*.

How did they get in the possession of the first football?

According to the story of Antun - Tuca Oršolić (1892 - 1984), this happened a long time ago, during the carnival days, on the grounds of the tannin factory, where his stepfather Marko Kobašević (1873 - 1947) was employed. It could be sometime at the beginning of the 20th century. Dressed as Turkish soldiers, about twenty young men with fez on their heads and adorned horses, led by Marko Kobašević, toured the factory to present themselves to the factory owners and to perform a show. On that occasion, the English industrialist, in turn, gave them one of the still usable soccer balls, telling the young men (through an interpreter) that they should also try to practice the game. The young men really pushed the ball around the village fields for several days, until it tore apart.

Marko Kobašević brought home the same ball, actually its outer part (mantle), after it was punctured. Pretty soon he found another use for it - it was used to hold harness repair tools, awls, nails and other tools. In order for the mantle to be used, one of the seven flaps that made up the leather ball had to be cut. Due to a long neglect and the lack of one piece, the ball lost its original shape, and it looked more like a rugby ball than the football. But after it was soaked in linseed oil and bladder was put in it and they pumped it up, the ball showed its true face - it was slightly larger in diameter, as the balls were at that time.

Prva lopta, Antun - Tuca Oršolić i igrači *Graničara*, 1980. godine
Ljupko Bilić, Đuro Pejić, Krešimir Filipović, Vladimir Macko i Ivica Filipović

The first ball, Antun - Tuca Oršolić and the players of *Graničar*, 1980
Ljupko Bilić, Đuro Pejić, Krešimir Filipović, Vladimir Macko and Ivica Filipović

In order not to make a mistake in determining the age of the first ball, it was sent to the Technology Center in Karlovac for the evaluation of its age. Tomislav Vuković, a recognized leather expert, established in 1980 that the leather the ball was made of, was 90 to 110 years old. The ball was also sent to Germany and England for further expert evaluation. (Frntić, Hripko, 1983, Batarilović, 2005, Kovačić, 2019).

A teacher, a cultural worker and a publicist Mirko Šarčević (b. 1935), was buying fresh milk for years from Manda (the author of the unofficial Šokci anthem *Naša grana ne smije propasti*) and Antun - Tuca Oršolić, when on one occasion he saw the ball in their barn. That was in 1979, and he wrote about it under quite interesting titles: *Oak wood as the godfather of football; The century of our first football beauty*.

August-Drago Lukačević i Davor Šuker
August-Drago Lukačević and Davor Šuker

Ivana Gorbačev, sadašnja vlasnica
prve nogometne lopte
Ivana Gorbachev, the current owner
of the first soccer ball

Loptu su Đuka Verner i Ivo Balentović – Beli predstavili 24. travnja 1980. godine na svečanoj sjednici Hrvatskoga nogometnog saveza u povodu 100. godišnjice igranja nogometa.

Kada su Oršolića upitali kako je uspio sačuvati loptu, on je iznenađujuće iskreno odgovorio: „Nisam ja čuvao loptu, nego ono što je bilo u njoj!“ Nakon smrti čika Tuce, loptu je naslijedio pastorak August-Drago Lukačević (1935. – 2014.). Danas je lopta u vlasništvu njegove kćeri Ivane Gorbačev udane za Rusa Genadija, bivšega hokejaša Medveščaka.

Pronalazač najstarije lopte Mirko Šarčević i legenda hrvatskoga nogometa Velimir Zajec

The finder of the oldest ball, Mirko Šarčević and Croatian football legend Velimir Zajec

Proslavljeni kapetan vatrenih Zvonimir Boban s najstarijom nogometnom loptom u Hrvata

The celebrated captain of *Vatreni*, Zvonimir Boban, with the oldest soccer ball in Croatia

The ball was presented by Đuka Verner and Ivo Balentović – Beli on April 24, 1980, at the ceremonial session of the Croatian Football Federation on the occasion of the 100th anniversary of playing football.

When Oršolić was asked how he managed to preserve the ball, he answered surprisingly honestly: "It wasn't the ball that I guarded, but the things that were in it!" After the death of uncle Tuca, the ball was inherited by his stepson August-Drago Lukačević (1935 - 2014). Today, the ball is owned by his daughter Ivana Gorbachev, married to the Russian Gennadi, a former hockey player from *Medveščak*.

Proslava 115. obljetnice prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj, Zagreb, 21. prosinca 1995. godine

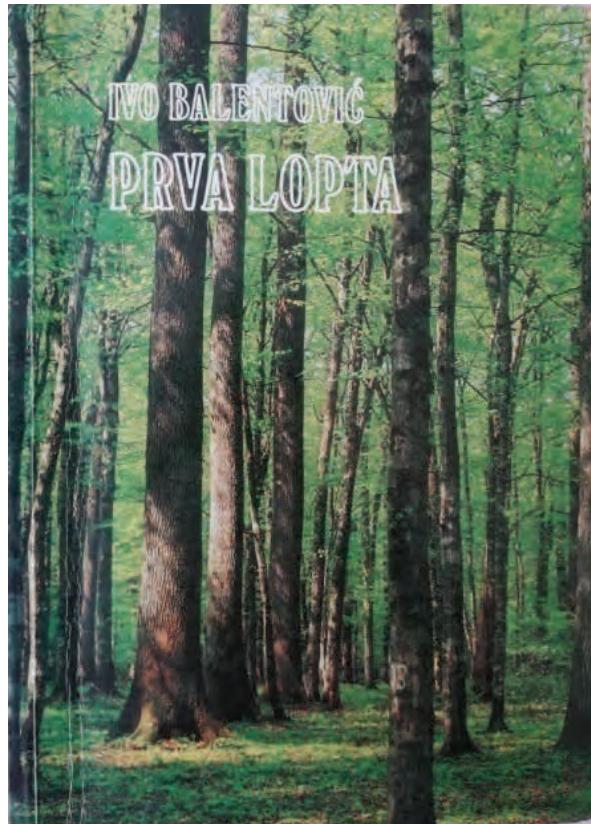
„Glede novonastale situacije na ovim prostorima, glede uvjeta u kojima trenutno živi pučanstvo županjske Posavine, držim da je važno obilježiti ove dvije obljetnice (prvoga igranja nogometa i tenisa u Hrvaskoj, nap. a.) koje zorno svjedoče o našem mjestu u Europi te o nepokolebljivoj volji ljudi ovega kraja da unatoč gotovo svakodnevnim granatiranjima ustraju na očuvanju svoga identiteta kako na nacionalnom tako i na kulturnom, športskom i svakom drugom polju.“

Ovo je dio teksta koji je Matej Janković, župan Vukovarsko-srijemske županije, uputio 1995. godine predsjedniku Republike Hrvatske dr. Franji Tuđmanu zamolivši ga za pokroviteljstvom nad ovim događanjem. Županji su silno htjeli da se svečanost obilježavanja 115. obljetnice nogometa i tenisa u Hrvatskoj te 75. obljetnice NK *Graničar* upriliči u Županiji, u kolijevci nogometa. U tomu su djelomično uspjeli jer su u Zavičajnom muzeju Stjepana Grubera, u jesen 1995. godine imali prigodu pogledati izložbu dokumenata, fotografija i sportskih rekvizita iz bogate županjske nogometne povijesti. Drugi dio proslave održan je u Zagrebu, u dvorani INA-e, 21. prosinca 1995. godine.

Pozivnicu za ovaj jubilej upućivao je Antun Vrdoljak, predsjednik Hrvatskoga olimijskog odbora. Naime, na svečanosti je najviše bilo riječi o nogometu, tenisu, ali i o radu Odbora (osnovan 10. rujna 1991. godine). Sudjelovali su mnogi bivši i tadašnji sportaši, sportski djelatnici i dužnosnici. Tadašnji predsjednik HNS-a bio je Nadan Vidošević.

Krešimir Filipović

Antun Vrdoljak

Krešimir Filipović, predsjednik NK *Graničar*, govorio je o 75 godina postojanja kluba i njegovu utjecaju na društveni život Županje. Predstavljena je knjiga *Prva lopta* (2. izdanje). Tamburaški satav *Kristali* i KUD *Tomislav* iz Županje obogatili su kulturno-zabavni program. Cjelokupnu organizaciju osmislio je i vodio Ivo Balentović – Beli.

The Celebration of the 115th anniversary of the first playing of football in Croatia, Zagreb, December 21, 1995

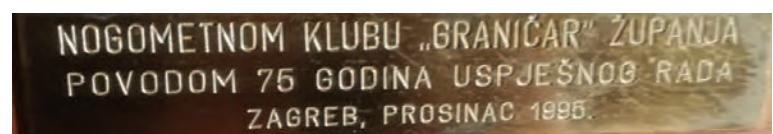
"Regarding the newly created situation in these areas, regarding the conditions in which the people of Županja's Posavina currently live, I believe that it is important to mark these two anniversaries (of the first playing of football and tennis in Croatia) which clearly testify about our position in Europe and show the unwavering will of the people of this region to persist in preserving their identity, both national and cultural, in sports and in every other field, despite the almost daily shelling and bombing."

This is part of the text that Matej Janković, the prefect of the Vukovar-Srijem County, sent to the President of the Republic of Croatia Dr. Franjo Tuđman in 1995, asking him to sponsor this event. The people of Županja expressed their strong wish that the celebration of the 115th anniversary of football and tennis in Croatia and the 75th anniversary of *NK Graničar*, takes place in Županja, in the cradle of football. They partially succeeded in their plan because in the fall of 1995, in the Stjepan Gruber Local Museum, they had the opportunity to see an exhibition of documents, photographs and sports props from Županja's rich football history. The second part of the celebration took place in Zagreb, in the INA hall, on December 21, 1995.

U dvorani poduzeća INA organizirana je proslava 115. obljetnice igranja nogometa

The celebration of the 115th anniversary of playing football was organized in the hall of the INA company

The invitation for this jubilee was sent by Antun Vrdoljak, the president of the Croatian Olympic Committee. At the ceremony, they mostly talked about football, tennis, but also about the work of the Committee (founded on September 10, 1991). Many former and current athletes, sports workers and officials participated. The then president of HNS was Nadan Vidović.

Krešimir Filipović, the president of *NK Graničar*, spoke about the 75 years of the club's existence and its influence on the social life of Županja. The book titled *The First Ball* (2nd edition) was presented. Tambura ensemble Kristali and *KUD Tomislav* from Županja enriched the cultural-entertainment program. The entire event was staged and led by Ivo Balentović - Beli.

Obilježavanje 125 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 85. godišnjice *Graničara*

Tijekom cijele 2005. godine obilježavalo se različitim aktivnostima 125 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 85. godišnjica postojanja *Graničara*. U sportskom dijelu najzanimljivije je bilo 5. rujna 2005. godine kada je u Županji gostovao zagrebački *Dinamo* pobijedivši domaći *Graničar* s 2 : 1. Prije te utakmice odigrane su još dvije prijateljske. Prvo je 18. lipnja 2005. godine odigrana utakmica između *Graničara* i *Zagreba* (0 : 7) te 30. srpnja 2005. godine između domaćina slavljenika *Graničara* i *Segeste* iz Siska (1 : 2).

Momčad *Graničara* i *Dinama* 2005. godine prigodom proslave 125 godina igranja nogometa u Hrvatskoj
Igrači *Graničara* u bijelim dresovima (prvi red): Galović, Draganović, Leaković, Panić, Degmečić i Mišković,
golman; crveni dres
Drugi red: Šarčević, Matić, Šupuković, Ivezić i Lončarević, kapetan

The teams of *Graničar* and *Dinamo* in 2005 on the occasion of the celebration of 125 years of playing football
in Croatia. *Granicar* players in white jerseys (first row): Galović, Draganović, Leaković, Panić, Degmečić and
Mišković, goalkeeper; red jersey
Second row: Šarčević, Matić, Šupuković, Ivezić and Lončarević, captain

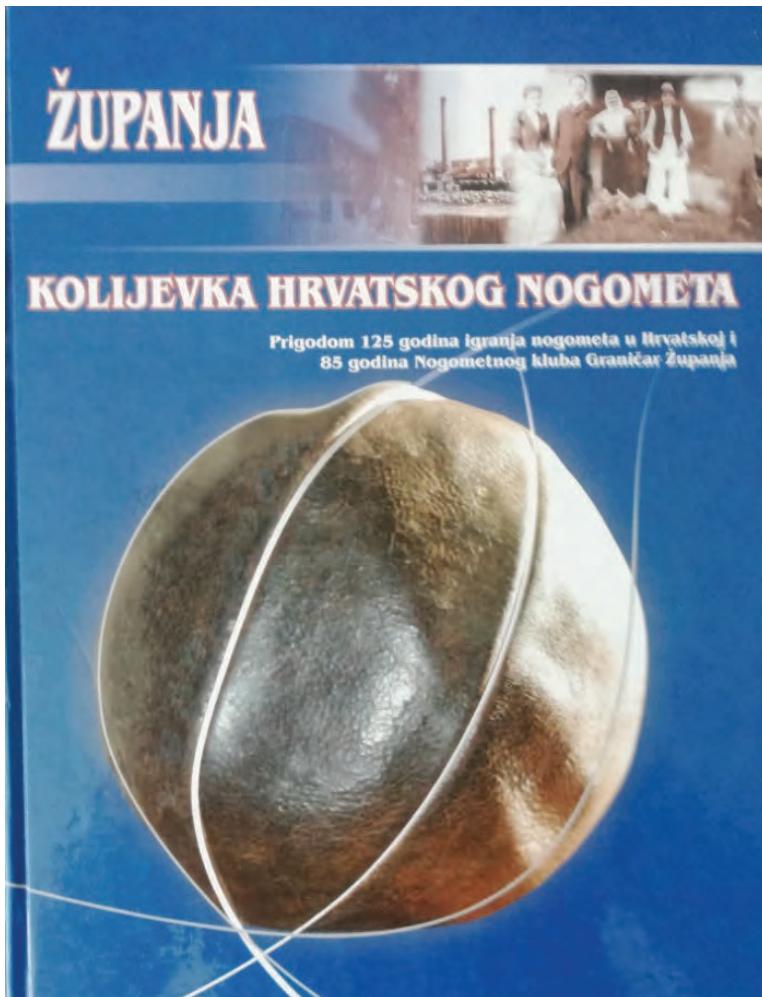
Tiskani su raziličiti promidžbeni materijali, kao i monografija pod nazivom *Županja – kolijevka hrvatskog nogometa*, autora Željka Batarilovića. U uvodnom dijelu predsjednik *Graničara* Davor Miličević kazuje da je obilježavanje 125 godina prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj i 85 godina od osnutka Nogometnoga kluba *Graničar* puno više od obične godišnjice, to je naša povijest, tradicija i naša budućnost.

Celebrating 125 years of playing football in Croatia and the 85th anniversary of *Graničar* Football Club

Throughout 2005, 125 years of playing football in Croatia and the 85th anniversary of the existence of *Graničar* were marked with various activities. In the sports part, the most interesting event took place on September 5, 2005, when Zagreb's Dinamo visited Županja, defeating home team *Graničar* with 2:1. Before that match, two more friendlies were played. First, on June 18, 2005, a match was played between *Graničar* and Zagreb (0 : 7) and on July 30, 2005, between the host *Graničar* and Segesta from Sisak (1 : 2).

Various promotional materials were printed, as well as a monograph entitled *Županja - the cradle of Croatian football*, written by the author Željko Batarilović. In the introductory part, the president of *Graničar*, Davor Miličević, says that the celebration of 125 years of the first game of football in Croatia and 85 years since the founding of the *Graničar* Football Club is much more than an ordinary anniversary, it is our history, tradition and our future.

Pehar Hrvatskoga nogometnog saveza
uručen Gradu Županji

The Croatian Football Federation Cup
presented to the city of Županja

Predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza Vlatko Marković navodi u monografiji da je *Graničar* utemeljen u gradu kojem je iz kolijevke nogometa došla prva nogometna lopta u Hrvatsku kojom je uz Engleze počela igrati i hrvatska mladež. „Na proslavi 125 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 85 godina uspješnog djelovanja Nogometnog kluba *Graničar* možemo biti ponosni i uvijek isticati vrijednosti značajne za hrvatski narod i njegov ugled u svijetu“, naglašava Vlatko Marković.

Hrvatski nogometni savez je u prigodi jubilejskoga slavlja Gradu Županji uručio stakleni pehar na kojem piše sljedeće: „Gradu Županja /povodom 125. obljetnice prve lopte u Hrvatskoj/ Županja – Zagreb 1880 – 2005/ Hrvatski nogometni savez.“

The President of the Croatian Football Federation, Vlatko Marković, states in his monograph that Graničar was founded in the city where the first soccer ball came to Croatia, from the cradle of football, the place where the Croatian youth started playing alongside the English. "Now that we celebrate 125 years of playing football in Croatia and 85 years of successful running of the Graničar Football Club, we can be proud and always emphasize the values that are significant for the Croatian people and their reputation in the world", emphasized Vlatko Marković.

On the occasion of the jubilee celebration, the Croatian Football Federation presented the City of Županja with a glass cup on which the following is written: "To the City of Županja / on the occasion of the 125th anniversary of the first ball in Croatia/ Županja - Zagreb 1880 – 2005/ Croatian Football Federation."

Obilježavanje 130 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 90. godišnjice *Graničara*, Županja, 5. prosinca 2010. godine

U Županji je 5. prosinca 2010. godine obilježeno 130 godina igranja nogometa u Hrvatskoj i 90. godišnjica osnutka *Graničara*. Na sjednici skupštine kluba, u dvorani *Mladost*, prikazan je film *Prvo igranje nogometa u Hrvatskoj*, autora Ivice Janjića.

Sjednici su nazočili pored članova skupštine i brojni gosti među kojima Martin Novoselac, direktor mlađih uzrasnih kategorija HNS-a te Vlatko Marković, predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza koji je izjavio: „Godišnjica ne pripada samo Županji već je to događaj od značaja za hrvatski sport. Županja i *Graničar* očekuju da će izgraditi spomenik uz potporu HNS-a. Veliki je ovo jubilej koji je rijedak u svijetu, a ne samo na našim prostorima. Županja zaslužuje svu pozornost koju treba imati u svim oblicima jer je ovdje početak svega onoga što se u Hrvatskoj zove nogomet. Doći na mjesto događaja je doživljaj jer je ovdje prostor, teren gdje se prije 130 godina igrao nogomet. Ekspertiza je pokazala da je lopta koja je sada u HNS-u original iz 1880., i s njom se igralo na imanju Hepburn. Mi smo u HNS-u obećali da ćemo sudjelovati u izgradnji spomenika prvoj nogometnoj lopti i to ćemo učiniti.“ (Bogutovac, 2010.)

Novi spomenik izgrađen je 8. prosinca 2015. godine.

Martin Novoselac

Celebrating 130 years of playing football in Croatia and the 90th anniversary of Graničar, Županja, December 5, 2010

On December 5, 2010, 130 years of playing football in Croatia and the 90th anniversary of the founding of Graničar football club were celebrated in Županja. During the meeting of the club's assembly, in the Mladost hall, the film titled *The First Playing of Football in Croatia*, by Ivica Janjić, was shown.

Alongside the members of the board, the session was attended by numerous guests, among them Martin Novoselac, director of the youth age categories of HNS, and Vlatko Marković, president of the Croatian Football Federation, who stated: "This anniversary does not belong only to Županja but is an important event for Croatian sport in general. Županja and Graničar plan to build a monument with the support of HNS.

This is a great jubilee that is rare in the world, and not only in our region. Županja deserves all the attention it should have in all its forms because here is the beginning of everything that is called football in Croatia. Coming to the venue is an experience because here is the place, the field where football was played 130 years ago. The expertise proved that the ball that is now in the HNS is the original from 1880, and the one that they played with on the Hepburn estate. HNS (Croatian Football Federation) promised to participate in the construction of the monument to the first soccer ball, and we will do so." (Bogutovac, 2010.)

The new monument was built on December 8, 2015.

Vlatko Marković (1937. – 2013.)

Proslava 100 godina Hrvatskoga nogometnog saveza, Županja, 11. kolovoza, Split, 14. – 15. kolovoza i Zagreb, 4. prosinca 2012. godine

U povodu obilježavanja 100 godina Hrvatskoga nogometnog saveza organizirane su proslave u Županji, Splitu i Zagrebu. Na Trgu kralja Tomislava u Županji 11. kolovoza 2012. godine, na posebnom postolju izložena je prva nogometna (županjska) originalna lopta u Hrvatskoj. Na prigodnoj svečanosti u Županji bili su brojni ljubitelji nogometa iz grada, okolice, Županije, mnogi nogometni dužnosnici. Nazočili su predsjednik HNS-a Davor Šuker i gradonačelnik Županje Davor Miličević.

Davor Miličević i Davor Šuker
Davor Miličević and Davor Šuker

Nakon toga lopta je krenula u Split i bila je izložena na rivi. Mnogi građani su je pogledali, izbornik Igor Štimac, kao i reprezentativci koji su odigrali prijateljsku utakmicu protiv Švicarske.

Završna svečanost proslave održana je 4. prosinca 2012. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu kojoj su prisustvovali brojni uglednici iz hrvatskoga i svjetskoga nogometa. Tijekom proslave prikazan je film u kojem se spominje i prva nogometna lopta iz Županje.

Na Trgu kralja Tomislava u Županji izložena je prva nogometna lopta
The first soccer ball was on a display at King Tomislav Square in Županja

Celebrating 100 years of the Croatian Football Federation, Županja, August 11, Split, August 14 - 15 and Zagreb, December 4, 2012

On the occasion of marking 100 years of the Croatian Football Federation (HNS), celebrations were organized in Županja, Split and Zagreb. On the King Tomislav Square in Županja, on August 11, 2012, the first original soccer (Županja) ball in Croatia was displayed on a special stand. At the special ceremony in Županja, there were many football fans from the city, the surrounding areas, the county and many football officials. The president of HNS Davor Šuker and the mayor of Županja Davor Miličević were also there.

After that, the ball went to Split and was displayed on the waterfront. Many citizens came to take a look at it, alongside the football team selector Igor Štimac, as well as national team members who played a friendly match against Switzerland.

The final ceremony of the celebration was held on December 4, 2012, in the Croatian National Theater in Zagreb, which was attended by numerous dignitaries from Croatian and world football scene. During the celebration, a film about the first soccer ball from Županja was shown.

Split – Igor Štimac i reprezentativci Hrvatske okupljeni oko lopte
Split - Igor Štimac and the Croatian national team gathered around the ball

Otkrivanje spomenika prvoj nogometnoj lopti u Hrvatskoj Županija, 8. prosinca 2015. godine

Predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza Davor Šuker i gradonačelnik grada Županje Davor Miličević otkrili su 8. prosinca 2015. godine u Županji na Trgu kralja Tomislava spomenik prvoj nogometnoj lopti u Hrvatskoj.

Treba podsjetiti da je 13. prosinca 1980. godine, na istom Trgu, prilikom obilježavanja stote obljetnice igranja nogometa u Hrvatskoj i Jugoslaviji, podignut spomenik nogometnoj lopti, djelo akademskoga slikara Ivana Hermana, ali je u ratu oštećen te uklonjen.

Uz brojne okupljene građane, a posebice nogometne i sportske zaljubljenike te brojnu djecu, otkrivanju spomenika prisustvovali su i izvršni direktor HNS-a Damir Vrbanović, dopredsjednik Ante Vučemilović Šimunović, članovi IO-a Alojzije Šupraha, Davor Ivić, Drago Lucić, Stjepan Merkaš, Božo Galić, kao i viši savjetnik predsjednika HNS-a Zorislav Srebrić, tehnički direktor Romeo Jozak, izbornik U-16 reprezentacije Milivoj Bračun, izbornik U-15 reprezentacije Mladen Ivančić, predsjednik Stručne komisije HNS-a Ivan Bedi te brojni drugi nogometni djelatnici, ali i nogometne legende Slaven Zambata i Ivica Grnja.

Ceremoniju otkrivanja uveličali su nastupi KUD-a *Tomislav* i KUD-a *Kristal – Sladorana* iz Županje, Vojnopovjesna postrojba *Serežani* Konjogojske udruge *Stari graničar*.

Postolje spomenika zamišljeno je kao dio kompozicije i ima više značnu simboliku. Izgrađeno je u obliku stiliziranoga slova „Z“ koje se, zajedno s loptom postavljenom na vrhu, može iščitati kao slovo „Ž“, početno slovo Županje. Spomenik je zamišljen suvremenim, urbanim jezikom, a odabir materijala uvjetovala je i postojeća arhitektonska oprema *in situ*, pa je za postolje odabran *inox*. Dijagonalni smjer donjega dijela skulpture zamišljena je odskočna linija lopte, a istovremeno i pijedestal za loptu. Lopta je oblikovana u punoj plastici prema fotografijama sačuvane originalne lopte, a simbolično je istaknuta i predimenzioniranošću. Izrađeni su svi detalji (spojevi, vezice, tekstura kože), a lopta je izlivena u bronci. Smještaj u prostoru na Trgu i visina skulpture omogućavaju približavanje sa svih strana i pogled na loptu iz svih perspektiva i na taj način približena je publici. Autor spomenika je akademski kipar Krešimir Rod.

Davor Šuker i Davor Miličević
Davor Šuker and Davor Miličević

Unveiling of the monument to the first ever football in Croatia Županja, December 8, 2015

The President of the Croatian Football Federation Davor Šuker and the mayor of Županja Davor Mičević unveiled a monument of the first ever football in Croatia on December 8, 2015, in Županja on King Tomislav Square.

It must be mentioned that on December 13, 1980, during the celebration of the centenary of playing football in Croatia and Yugoslavia, a monument to a soccer ball was erected on the same Square. It was the work of the academic painter Ivan Herman, but since it was damaged during the war, it had to be removed from the spot.

Along with many gathered citizens, especially football and sports fans and many children, the unveiling of the monument was attended by HNS Executive Director Damir Vrbanović, Vice-President Ante Vučemilović Šimunović, members of the Board of Directors Alojzije Šuprah, Davor Ivić, Drago Lucić, Stjepan Merkaš, Božo Galić, as well as senior advisor to the president of HNS Zorislav Srebrić, technical director Romeo Jozak, coach of the U-16 national team Milić Bračun, coach of the U-15 national team Mladen Ivančić, president of the Expert Commission of HNS Ivan Bedi and many other football workers, as well as football legends Slaven Zambata and Ivica Grnja.

The unveiling ceremony was graced by the performances of Folk Dance Groups Tomislav and Kristal - Sladorana from Županja, the Serežani Military-Historical Unit of the Old Borderers Equestrian Association.

The plinth of the monument was designed as part of the composition and has multiple symbolism. It is built in the form of a stylized letter "Z" which, together with the ball placed on top, can be read as the letter "Ž", the initial letter of Županja town. The monument was conceived in a contemporary, urban language, and the choice of material was conditioned by the existing architectural equipment in situ, so stainless steel was chosen for the pedestal. The diagonal direction of the lower part of the sculpture is the imaginary bounce line of the ball, and at the same time a pedestal for the ball. The ball is molded in full plastic according to the photographs of the preserved original ball, and it is symbolically highlighted by its over-dimensioning. All the details (joints, laces, leather texture) were made, and the ball was cast in bronze. The placement in the spot on the Square and the height of the sculpture itself, allow you to approach it from all sides and see the ball from all perspectives, this way making it closer to the audience. The author of the monument is an academic sculptor Krešimir Rod.

PRVA NOGOMETNA LOPTA
U HRVATSKOJ, ŽUPANJA 1880.
HRVATSKI NOGOMETNI SAVEZ 2015.

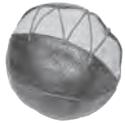
Spomenik prvoj nogometnoj lopti u Hrvatskoj
Monument to the first ever football in Croatia

Županjske kulturne udruge uveličale su povijesno događanje
Folk Dance Groups and cultural associations from Županja graced the historical event

Slaven Zambata, Zorislav Srebrić i Krešimir Rod
Slaven Zambata, Zorislav Srebrić and Krešimir Rod

Počelo je u Županji

„Ovdje je početak svega onoga što se u Hrvatskoj zove nogomet!“ Ovo je dio već istaknute izjave Vlatka Markovića, dugogodišnjega predsjednika HNS-a (1998. – 2012.), dobro upućenoga u rad i povijest Saveza i nogometa, izrečene 2010. godine u Županji, u prigodi obilježavanja 130 godina igranja nogometa u Hrvatskoj.

Grad prvog nogometa u Hrvatskoj

Županja je kolijevka igranja nogometa u Hrvatskoj (ne samo prve nogomente lopte!), to je općepoznata, znanstveno potvrđena i općeprihvaćena činjenica, i usprkos tomu ovaj primat Županjcima poneki pokušavaju zasjeniti. U tom smislu najustrajniji su Riječani.

Ferruccio Burburan i Zlatko Moranjak su 2006. godine napisali i tiskali u Rijeci knjigu po nazivom *Rijeka nogometa 1873. – 1948.* Na osnovu te knjige postavljena je spomen-ploča „odigranoj nogometnoj utakmici iz 1873.“, pišu se novinski članci, povjesnice, diplomske radnje, a i pojedini povjesničari neke odlomke uvrštavaju u svoje knjige.

Budući da mi u ovoj monografiji pišemo o 1880. godini, o verificiranom početku igranja nogometa u Hrvatskoj, logično da imamo potrebu, ali svakako i obvezu izreći mišljenje o postavljenoj novoj (staroj) tezi. Naravno da istraživanja, u bilo kojem području života, nikada ne mogu biti konačna i zatvorena, pa tako i ona o nogometu, ali ipak iskazujemo neke dvojbe, sumnje i upite, oko pojedinih dijelova spomenute knjige.

One se prvenstveno odnose na (ne)odigranu utakmicu iz 1873. godine. Citiramo ključni odlomak iz knjige koji pokušava nešto dokazati: „U listopadu 1873. (čudno, nema datuma, nap. a.) u povodu puštanja u promet dionice Rijeka – Karlovac, odigrana je u Rijeci prva nogometna utakmica u kojoj su igrali inženjeri i tehničari angažirani od strane mađarskih željeznica te inženjeri i tehničari i ostalo tehničko osoblje zaposleno u tvornici torpeda 'Stabilimento tecnico fiumano'. U igri su bili uključeni i Riječani (domaći strojarski radnici koji su ipak činili nukleus Whiteheadove tvornice torpeda). Prema danas dostupnim, a zabilježenim podacima (nema nijednoga navedenog u cijeloj knjizi!?, nap. a.), bila je to uopće *prva nogometna utakmica odigrana na tlu današnje Hrvatske*“ (ne navodi se rezultat, nap. a) (Burburan i Moranjak, 2006., 27)

Premda u predgovoru knjige autori govore da je rad na izvorima jedini ispravni put, oni se toga načela ne pridržavaju, nego nakon 37 godina (Županja je proglašena kolijevkom nogometa 1969. godine) obznanjuju novi početak igranja nogometa u Hrvatskoj bez ijednoga ponuđenog izvora i dokaza!

Jedina napisana rečenica u knjizi s kojom se dotiče Županja (!) glasi ovako: „U Županji je utakmica koja se do sad vodila kao prva odigrala nekoliko godina kasnije (1880.).“ (Burburan i Moranjak, 2006., 34)

Prehrabro, preambiciozno, pogrešno izrečeno i s njom se želi utvrđeno, bez dodatnoga objašnjavanja, s velikom lakoćom poništiti, kroz nagađanja afirmirati svoja viđenja. To se može okarakterizirati kao pokušaj reinterpretacije valjanih, priznatih spoznaja.

Da, u gradu na Savi se igrao nogomet, a nitko i nigdje nije naveo da se navedene godine odigrala službena utakmica. Dakle, jako je čudno da se ne spominju sve one mnogobrojne publikacije i proslave obljetnica koje potvrđuju da je igranje nogometa počelo u Županji. Te su informacije (knjige) dostupne svima, do njih se moglo doći.

It all began in Županja

"At this very place is the beginning of everything that is called football in Croatia!" This is a part of the already prominent statement by Vlatko Marković, the long-term president of HNS (1998 - 2012), well versed in the work and history of the Federation and football, delivered in 2010 in Županja, on the occasion of commemorating 130 years of playing football in Croatia.

Županja is the cradle of playing football in Croatia (not only the first soccer ball!), but this is also a well-known, scientifically confirmed and generally accepted fact, and despite this, some people try to overshadow this primacy of Županja. In this sense, the people of Rijeka are the most persistent.

In 2006, Ferruccio Burburan and Zlatko Moranjak wrote and printed a book called *River of football 1873 - 1948* in Rijeka. On the basis of that book, a commemorative plaque was placed "to the football match played in 1873", and from then on newspaper articles, histories and master thesis were written, and even some historians include some passages from this book in their works.

As we are writing about the year 1880 in this monograph, which is the verified beginning of playing football in Croatia, it is logical that we have the need, but also the obligation, to express an opinion on the new (old) thesis. Of course, conducting research, in any area of life, can never be final and closed, including the one about football, but we still express some doubts, suspicions and inquiries about certain parts of the mentioned book.

They primarily refer to the (un)played match from 1873. We quote a key passage from the book that tries to prove something: "In October 1873 (oddly, there is no date, e.g. a.) on the occasion of the opening of the Rijeka – Karlovac Road section, the first football match was played in Rijeka. The match was played between the engineers and technicians hired by Hungarian railways and engineers and technicians and other technical staff employed in the torpedo factory 'Stabilimento tecnico fiumano'.

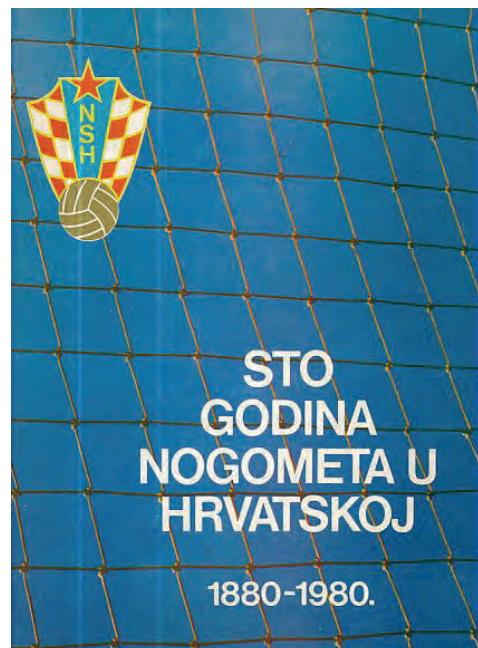
The people of Rijeka were also involved in the game (native mechanical workers who nevertheless formed the nucleus of Whitehead's torpedo factory). According to the available and recorded data (there is none mentioned in the entire book!?, e.g. a.), it was *the first football match played on the soil of today's Croatia at all!*" (the result is not stated, e.g. a) (Burburan and Moranjak, 2006, 27).

Although in the preface of the book, the authors say that working on sources is the only correct way, they do not adhere to this principle, but after 37 years (Županja was declared the cradle of football in 1969) they announce the new beginning of playing football in Croatia without offering any legitimate proofs and evidence!

The only written sentence in the book that touches on Županja (!) reads as follows: "The match in Županja that was considered, until now, first to be played, actually took place a few years later (in 1880)." (Burburan and Moranjak, 2006, 34).

This statement is too bold, too ambitious, and factually wrong, aiming to establish uncertified facts, without any additional explanation. It targets to cancel with great ease and to affirm one's views through guesswork. This can be characterized as an attempt to reinterpret valid and acknowledged facts.

Certainly, football was played in the town on the Sava, and no one ever stated it anywhere that an official match was played that year. So, it is very strange that all those numerous publications and anniversary celebrations are not mentioned, which confirm that playing of football started in Županja. This information (books) is available to everyone, and it could be easily found.

Monografija *Sto godina nogometa u Hrvatskoj* kojoj je nakladnik HNS

The Monograph *One hundred years of football in Croatia* which was published by HNS

Kako objasniti takav površni, jednostrani pristup, teško ga je razumjeti, a još teže prihvatići?!

Autori navode da je arhivska građa iz toga doba skromna pa su glavni izvori podataka bile stare novine i časopisi. Uistinu, Rijeka je tada bila bogata novinama, a o tome je Lea Lazzarich (2009.) napisala stručni rad pod nazivom *Izvori o riječkim povjesnim novinama 1813. – 1918.*, nabrajajući svih trideset (!) koje su izlazile poslije 1873. sve do 1918. godine.

Iz toga uratka vidljivo je da su novine *La Bilancia* 1873. godine izlazile svaki dan (osim blagdana), i svakako je začuđujuće i neshvatljivo, zašto u njima tada, a i kasnije, kao i u drugim brojnim novinama i časopisima, nigdje nije zabilježeno odigravanje „prve nogometne utakmice u Hrvatskoj“!?

Rijeka nije tada imala više od 20.000 žitelja, i za takvo jedinstveno događanje moralo se znati, pročuti, pa i štograd zapisati. Postavlja se pitanje, zašto je to izostalo?! Zar je moguće da o „tomu događaju“ ne postoji nijedan novinski članak?

Primjerice, kao što smo već spomenuli, u Zadru je bilo drugačije. Izvještaj tiskan u zadarskoj novini *Il Dalmata* od 28. rujna 1887. opisuje kako je 50 mornaričkih časnika s britanske oklopnačje otišlo na zadarsko vojničko vježbalište igrati „njihovu omiljenu igru loptom“.

Postoji zapis kada su Trogirani 1896. godine, na livadi Travarica, gledali časnike i mornare britanske ratne mornarice kako vježbaju i igraju nogometne utakmice.

Zanimljivo, *La Bilancia* 8. ožujka 1873. godine objavljuje da će se uskoro održati osnivačka skupština na kojoj će se utemuljiti jahačko društvo *Societa d'equitazione*, odnosno čim se upiše najmanje 100 dionica (vrijednost svake dionice bila je 50 f).

Dakle, časopis je detaljno najavljivao osnivačke skupštine, a nije zabilježio odigravanje javne nogometne utakmice!?

Nadalje, navodi se da je utakmica odigrana u povodu puštanja u promet dionice pruge između Rijeke i Karlovca. Pojedini izvori govore (*KAportal*, 13. travnja 2012. – Nikola Perić i Danko Fajt) da je prvi vlak od Karlovca do Rijeke prošao 23. listopada 1873. godine i da na otvorenju nije bilo nikakve proslave ni u Karlovcu ni u Rijeci.

U predgovoru monografije *100 godina nogometa u Hrvatskoj 1880. – 1980.*, tadašnji predsjednik Hrvatskoga nogometnog saveza Riječanin Ljubo Španjol spominje prvo igranje nogometa u Županji, i to dva puta. Navodimo ih: „Prije sto godina na ovom našem podneblju u slavonskom mjestu Županji otvorili smo epohu nogometne igre“ i „ako se sjetimo početka nogometne igre u Županji.“

U ime HNS-a, 13. prosinca 1980. godine, proslavljajući stotu godišnjicu igranja nogometa, otkrio je u Županji i spomen-obilježje.

Tadašnje se Predsjedništvo HNS-a sastojalo od 19 članova, a čak su trojica dolazila iz Rijeke, a nijedan iz Županije! Uz predsjednika Ljubu Španjola bili su Ivica Farkaš (obojica i članovi Predsjedništva JNS-a) i Ivica Kovačević. (Petek, 1980.)

Dužnost tajnika obnašao je Ante Pavlović (1962. – 1981.), jedan od najistaknutijih i najdugovječnijih hrvatskih nogometnih djelatnika (prvi počasni glavni tajnik HNS-a), akter nogometnih proslava, kao i Zorislav Srebrić, zamjenik predsjednika HNS-a 1980. godine, nadasve poznati, svestrani i uspješni sportski dužnosnik. To su osobe koje su ostavile dubok trag u hrvatskom nogometu i čija imena mnogo toga jamče.

Ljubo Španjol otkriva spomen-obilježje u ime HNS-a
Ljubo Španjol unveils the memorial on behalf of HNS

How can we explain such a superficial, one-sided approach?! It is difficult to understand, and even more difficult to accept!

The authors state that the archival material from that era is modest, so the main sources of data were old newspapers and magazines. In fact, Rijeka was rich in newspapers at that time, and Lea Lazzarich (2009) wrote a professional paper about it entitled *Sources on Rijeka's Historical Newspapers 1813 - 1918*, listing all thirty (!) that were published after 1873 until 1918 year.

It is evident from this document that the newspaper *La Bilancia* was published every day (except on holidays) in 1873, and it is certainly surprising and incomprehensible why there was no record anywhere of "first football matches in Croatia"! Not then or later, and there was no mention about it in any other newspapers and magazines.

At that time, Rijeka had no more than 20,000 inhabitants, and for such a unique event, we are bound to believe that people would have known and heard about it, and that somebody would have written something down. The question arises, why hadn't that happened?! Is it possible that there is no newspaper article about "that event"?

On the other hand, we have an example from Zadar, where, as we have already mentioned, was a different situation. A report published in the Zadar newspaper *Il Dalmata* on September 28, 1887, describes how 50 naval officers from a British battleship went to the Zadar military training ground to play "their favorite ball game".

There is a record from 1896 of the people from Trogir who watched the officers and sailors of the British Navy practicing and playing football matches on the field of Travarica.

Interestingly, on March 8, 1873, *La Bilancia* announced that a founding assembly would soon be held at which the riding society *Societa d'equitazione* would be founded, i.e. as soon as at least 100 shares were registered (the value of each share was 50 f).

So, the magazine was announcing the founding assemblies in detail, but it failed to record the playing of a public football match!?

Furthermore, it is stated that the match was played on the occasion of the opening of the railway section between Rijeka and Karlovac. Some sources say (KAportal, April 13, 2012 – Nikola Perić and Danko Fajt) that the first train from Karlovac to Rijeka travelled on October 23, 1873, and that there was no celebration at the opening, neither in Karlovac nor in Rijeka.

In the preface to the monograph *100 years of football in Croatia 1880 - 1980*, the then president of the Croatian Football Federation, Ljubo Španjol from Rijeka, mentions twice the fact that the first time football was played in Županja. We quote them: "A hundred years ago, on the grounds of the Slavonian town of Županja, we opened the epoch of the football game" and "if we remember the beginnings of the football game in Županja."

On behalf of HNS, on December 13, 1980, celebrating the hundredth anniversary of playing football, he unveiled a memorial in Županja.

Ante Pavlović i Zorislav Srebrić

Ante Pavlović and Zorislav Srebrić

At that time, the HNS Presidency consisted of 19 members, and even three of them came from Rijeka, and none from Županja! President Ljubo Španjol was accompanied by Ivica Farkaš (both members of the JNS Presidency) and Ivica Kovačević. (Petek, 1980)

The position of chief secretary was held by Ante Pavlović (1962 - 1981), one of the most outstanding and longest-serving Croatian football employees (the first honorary general secretary of the HNS), the participant of many football celebrations, as well as Zorislav Srebrić, deputy president of HNS in 1980, a well-known, versatile and successful sports official. These are the people who left a deep mark on Croatian football and whose names guarantee a lot.

Spomenuto knjigu koja govori o 100 godina nogometa u Hrvatskoj (a ne prve utakmice, nap. a.) priredili su Franjo Frntić i Dragutin Hripko, a u njoj su sudjelovali brojni suradnici iz cijele Hrvatske; iz Rijeke su to bili Milan Blažević (1908. – 2002.), bivši član vodstva HNS-a, počasni predsjednik NK *Rijeka*, Izidor Matovinović (1915. – 1992.), nogometni sudac, nogometni djelatnik, dobar poznavatelj povijesti riječkoga nogometa, urednik monografije NK *Orient* (1919 – 69) i Ljubo Španjol, sportski djelatnik, tadašnji predsjednik HNS-a.

Urednik Frntić naglašava da su u „Monografiju uneseni samo oni podaci koji su provjereni i točni“ (Riječ urednika, stranica 5)! Ovu konstataciju treba zapamtiti.

Knjigu su recenzirala sedmorica uglednih i stručnih osoba. Jedan od njih je i prof. dr. sc. Živko Radan, predmetni nastavnik „Povijesti sporta“ od 1960. do 1985. godine. Od 1974. godine radio je na Fakultetu za fizičku kulturu (Kineziološkom fakultetu) u Zagrebu i predavao na dodiplomskom studiju kolegij „Povijest sporta“.

U *Slobodnoj Dalmaciji* 8. rujna 2008. godine pojavio se tekst Jasmina Đečevića o „prvoj nogometnoj utakmici“ koji konstatira da je nju „teško dokazati konkretnim povjesnim dokazima i izvorima“.

Uistinu, dobro zapaženo i izrečeno jer ne znamo tko je „nju“ zasigurno igrao, po kojim pravilima (bez kornera, slobodnog i kaznenog udarca!?) kojega datuma i koji je bio rezultat!? Puno nepoznanica!

Dakle, konkretnih povjesnih dokaza i izvora o „prvoj odigranoj utakmici“ nema ni sada, a nije bilo ni ranije pa Franjo Frntić u *Večernjem listu* (12. prosinca 1980.) izjavljuje: „Do danas nisu pronađeni podaci da se na našem tlu nogomet igrao prije nego u Županji.“

Da, nogomet se vrlo rano počeo igrati u svim lukama na Jadranu (Pula, Zadar, Trogir) pa i u Rijeci gdje su pristajali engleski brodovi. Jordan Mijandrušić navodi („Prilozi za povijest nogometa u Rijeci prije I. svjetskog rata“ – časopis *Povijest sporta*, br. 86, 1990.) da je teško odrediti točno vrijeme igranja nogometa u Rijeci, ne spominje nikakvu utakmicu iz 1873. godine, nego one koje su odigrane nakon 1900. godine.

„Poslije 1873. godine (!) u tvornici Torpedo“, piše Franjo Frntić (*Hrvatski nogometni savez – 80. obljetnica*, 1992., gl. urednik Fredi Kramer), „mađarski su željezničari i engleski tehničari u tvornici, odvojeno, svaki za sebe i na odvojenim prostorima, igrali u slobodno vrijeme nogomet. Nisu organizirali utakmice (stranica 9, nap. a.), a koliko se zna, nisu ni međusobno surađivali.“

Na istoj stranici postoji podnaslov koji glasi: „Počelo je u Županji.“

Mislim da ne treba više nabrajati, stvar je jasna i možemo zaključno ustvrditi: Županja je proglašena kolijevkom nogometa temeljem višegodišnjih, desetljetnih istraživanja, dokazivanja činjenica i pisanja brojnih pojedinaca, stručnjaka, službenih komisija, tijela, saveza, u čemu su sudjelovali i mnogi cijenjeni i utjecajni Riječani (spomenuto pet imena), poneki i visokopozicionirani u tadašnjoj nogometnoj hijerarhiji!

Naposljeku, nekoliko riječi o Franji Frntiću (Grubišno Polje, 1919. – Zagreb, 2000.), hrvatski je sportski djelatnik, povjesničar sporta. Najdublji trag ostavio je u sportskoj publicistici i istraživanju hrvatske sportske povijesti. Godine 1970. u Zagrebu pokreće časopis *Povijest sporta* (*Povijest hrvatskog športa*) kojemu je glavni urednik 30 godina, sve do smrti. Bio je dugogodišnji suradnik Leksikografskoga zavoda *Miroslav Krleža*.

Fredi Kramer (1931. – 2020.),
cijenjeni sportski dužnosnik i publicist

Fredi Kramer (1931 - 2020),
respected sports official and publicist

Hrvatski nogometni savez – 80. obljetnica,
1992., glavni urednik Fredi Kramer
*Croatian Football Federation – 80th
anniversary*, 1992, editor-in-chief
Fredi Kramer

Prof. dr. sc. Živko Radan

Franjo Frntić

The before mentioned book that talks about 100 years of football in Croatia (and not the first matches, e.g. a.), was prepared by Franjo Frntić and Dragutin Hripko, alongside numerous collaborators from all over Croatia, and a few of them were from Rijeka: Milan Blažević (1908 - 2002), former member of the HNS leadership, honorary president of NK Rijeka, Izidor Matovinović (1915 - 1992), football player, referee, football official, a good expert in the history of football in Rijeka, editor of the monograph NK Orient (1919 - 69) and Ljubo Španjol, sports official and then president of HNS.

Editor Frntić emphasized that only those data that have been fully verified and correct have been put down into the "Monograph" (Editor's word, page 5)! This statement should be remembered.

The book was reviewed by seven distinguished and professional experts. One of them was prof. Ph.D. Živko Radan, subject teacher of "The History of Sport" from 1960 to 1985. He worked at the Faculty of Physical Culture (Faculty of Kinesiology) from 1974 in Zagreb where he taught the course "History of Sport" at the undergraduate studies.

On September 8, 2008, an article by Jasmin Đečević appeared in *Slobodna Dalmacija* about the "first football match", stating that it is "difficult to prove it with concrete historical evidence and sources".

Indeed, well noted and said because we don't know who played "it" for sure, according to which rules (without corner, penalty or free kick!?), on which date and what was the result!? Lots of unknowns!

Therefore, there is no concrete historical evidence and sources about the "first played match" even now, and there were none before, so Franjo Frntić in *Večernji list* (December 12, 1980) declares: "Until today, they have not found any valid data that football was played on our grounds earlier than in Županja.

So, it can be said that football started to be played very early in all ports on the Adriatic (Pula, Zadar, Trogir) and also in Rijeka, where English ships docked. Jordan Mijandrušić states ("Contributions to the history of football in Rijeka before the First World War" – *The history of sport magazine*, no. 86, 1990) that it is difficult to determine the exact time when football was played in Rijeka, he does not mention any match from 1873, but those that were played after 1900.

"After 1873 (!) in the Torpedo factory," writes Franjo Frntić (Croatian Football Federation - 80th anniversary, 1992, chief editor Fredi Kramer), "Hungarian railway men and English technicians in the factory, separated from one another and in separate areas, played football in their spare time. They didn't organize any matches (page 9, e.g. a.), and as far as it is known, they didn't even cooperate with each other."

On the same page, there is a subtitle that reads: "It all started in Županja."

I don't think it is necessary to list any more, the matter is clear and we can conclude: Županja was declared the cradle of football on the basis of multi-year research, providing facts and writings by numerous individuals, experts, official commissions, bodies, associations, many respected and influential people from Rijeka participated in the research (five names mentioned), some of them high-ranking in the football hierarchy at the time!

Finally, a few words about Franjo Frntić (Grubišno Polje, 1919 - Zagreb, 2000), Croatian sports worker, and sports historian. He left the deepest mark in sports journalism and research into Croatian sports history. In 1970, he started the magazine *Povijest sporta* (*History of Croatian Sports*) in Zagreb, being its editor-in-chief for 30 years, until his death. He was a long-term associate of the Miroslav Krleža Lexicographic Institute.

Neke međunarodne utakmice odigrane na Spomen-stadionu u Županji

Hrvatska nogometna reprezentacija, uzrast U-18, bila je domaćin na Spomen-stadionu prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj, vršnjacima iz BiH-a te ih je 22. svibnja 2003. godine pobijedila s 4 : 1. Golove su postigli Ivan Sertić, dva pogotka, te Zedi Ramadani i Enes Novinić. Hrvoje Ćale je, kao kapetan ekipe, predvodio mnoge igrače koji su postali veliki postignuvići i svjetsku slavu. Slijede njihova imena: Nikola Pokrivač, Filip Lončarić, Aljoša Vojnović, Vedran Čorluka i Luka Modrić. Direktor reprezentacije bio je Martin Novoselac, izbornik Ivica Grnja, a treneri Đemal Mustedanagić i Željko Orehovec.

Vedran Čorluka

Luka Modrić

Ivica Grnja

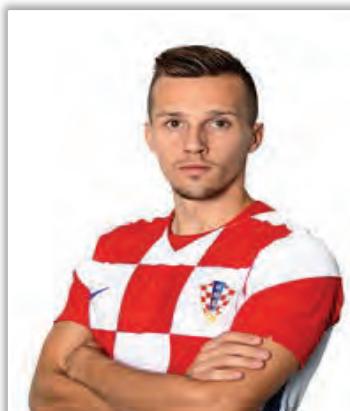
Na Spomen-stadionu prvoga igranja nogometa u Hrvatskoj 14. rujna 2004. godine sastale su se reprezentacije U-17 Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Mladi hrvatski reprezentativci pobijeli su 1 : 0 s golom Dejana Lovrena. Zanimljivo je reći da su iz te generacije mnogi postali poznati i proslavljeni igrači, kao što su, uz spomenutoga Lovrena, i Ivan Kelava, Davor Špehar, Nikola Kalinić i Milan Badelj. Izbornik je bio Ivan Gudelj.

Županjci su imali prigodu 17. rujna 2008. godine pogledati prijateljsku utakmicu između Hrvatske i Bosne i Hercegovine U-19. Utakmica je završila s 2 : 2, a strijelci za vatrene bili su Arijan Ademi i Franjo Tepurić. Goran Jozinović, Domagoj Antolić, Roko Španjić i Franko Andrijašević samo su neka imena koja su na toj utakmici branili boje hrvatske reprezentacije.

Na Spomen-stadionu 22. svibnja 2012. godine održana je međunarodna utakmica između Hrvatske i Srbije uzrast U-20 u kojoj je Hrvatska poražena s 4 : 0. Među prvom jedanaestoricom igrala su dvojica rođenih Županjaca Matija Mišić i Dario Župarić, kapetan ekipe. Ta je generacija iznjedrila mnogo dobrih nogometaša, a svakako su danas najpoznatiji Mislav Oršić i Antonio-Mirko Čolak. Treneri su im bili Goran Lacković i Dejan Računica.

Dario Župarić

Mislav Oršić

Antonio-Mirko Čolak

Some international matches played at the Memorial Stadium in Županja

The Croatian national football team, age U-18, hosted the first football game in Croatia at the Memorial Stadium against their peers from Bosnia and Herzegovina and beat them 4:1 on May 22, 2003. The goals were scored by Ivan Sertić, two goals, and Zedi Ramadani and Enes Novinić. Hrvoje Čale, as team captain, led many players who became great and achieved world fame. Following are their names: Nikola Pokrivač, Filip Lončarić, Aljoša Vojnović, Vedran Čorluka and Luka Modrić. The director of the national team was Martin Novoselac, the head coach was Ivica Grnja, and the coaches were Đemal Mustedanagić and Željko Orehovec.

On September 14, 2004, the U-17 national teams of Croatia and Bosnia and Herzegovina met at the Memorial Stadium of the first football game in Croatia. The young Croatian national team won 1:0 with a goal by Dejan Lovren. It is interesting to say that from that generation of players, many became famous and celebrated players, such as, in addition to the aforementioned Lovren, Ivan Kelava, Davor Špehar, Nikola Kalinić and Milan Badelj. The head coach was Ivan Gudelj.

Ivan Gudelj

Milan Badelj

Dejan Lovren

On September 17, 2008, the residents of Županja had the opportunity to watch a friendly match between Croatia and Bosnia and Herzegovina U-19 teams. The match ended with 2:2, and the scorers for the *Firemen* (*Vatreni*) were Arijan Ademi and Franjo Tepurić. Goran Jozinović, Domagoj Antolić, Roko Španjić and Franko Andrijašević are just some of the names who defended the colors of the Croatian national team in that match.

On May 22, 2012, an international U-20 match between Croatia and Serbia was held at the Memorial Stadium, in which Croatia was defeated by Serbia 4:0. Two players from Županja - Matija Mišić and Dario Župarić, the captain of the team, played among the first eleven. That generation gave many good footballers, and Mislav Oršić and Antonio-Mirko Čolak are certainly the most famous today. Their coaches were Goran Lacković and Dejan Računica.

Arijan Ademi

Franko Andrijašević

Matija Mišić

U Županji je 4. lipnja 2015. godine odigran prijateljski susret ženskih reprezentacija Hrvatske i Bosne i Hercegovine s rezultatom 1 : 1.

Hrvatska – Bosna i Hercegovina 1 : 1

Treba napomenuti da su mnoge finalne utakmice Kupa Jugoslavije za nogometnice odigrane na Spomen-stadionu. Navodimo dvije: 25. travnja 1986. godine igrale su nogometnice Željezničara iz Sarajeva i *Sloge* iz Zemuna, a pred 2000 gledatelja nastupile su nogometnice Mašinca iz Niša i Željezničara iz Sarajeva (4 : 1).

On June 4, 2015, a friendly match between the women's representatives of Croatia and Bosnia and Herzegovina was played in Županja with a score of 1:1.

It should be noted that many final matches of the Yugoslav Cup for female soccer players were played at the Memorial Stadium in Županja. We should mention two of them: on April 25, 1986, football players from Željezničar from Sarajevo and *Sloga* from Zemun played, and in front of 2,000 spectators, football players from Mašinac from Niš and Željezničar from Sarajevo played (4: 1).

Utakmice između ženskih selekcija i klubova uvijek su plijenile veliku pozornost
Matches between women's national teams and clubs have always attracted a lot of attention

Udruga nogometnih veterana *Prva nogometna lopta Županja*

Ivo Rešić

Na sportskom planu kroz veteransku ekipu održavani su nogometni susreti diljem Hrvatske, ali i izvan njenih granica. Poseban uspjeh Udruge koji objedinjuje njen cijelokupni društveni, sportski i humanitarni rad predstavlja organizacija Dana prve nogometne lopte čiji se središnji događaj do 2009. godine izmjenjivao, a od tada do danas to postaje malonogometni turnir na kojem sudjeluju momčadi Nogometnoga središta Županja.

Od 2006. godine u Županji djeluje Udruga nogometnih veterana koja je osnovana iz nekoliko razloga, no prije svih revitalizacije činjenice o prvoj nogometnoj lopti i prvom igranju nogometa u Hrvatskoj.

Želja članova Udruge je tu posebnost istaknuti i sintagmu „Kolijevka hrvatskoga nogometa“ učiniti sinonimom za grad Županju. Sam povod za osnivanje bila je utakmica sa zvjezdama Zagreba koju je potaknuo Branko Tušek u Zagrebu i koja je na stadionu prve nogometne lopte okupila više od 2000 gledatelja.

Osnivačka skupšina Udruge nogometnih veterana *Prva nogometna lopta* održana je 15. studenoga 2006. godine, a njeni članovi bili su: Ivo Rešić, Dražen Ilić, Mladen Đaković, Darko Buljević, Robert Prnjak, Tomislav Kovačević, Petar Ilić, Perica Bijeljić, Marijan Gagulić, Stipo Matijević, Zdravko Meseljević, Josip Sarić, Hrvoje Lončarević i Vlatko Bilić, na kojoj je prihvaćen Statut Udruge, a za predsjednika izabran je Ivo Rešić koji je bio predsjednik do 2012. godine kada ga na tom mjestu nasljeđuje Bruno Ešegović.

Osnovni cilj osnivanja Udruge bilo je promicanje sportskih vrijednosti, promicanje sportskoga, posebno nogometnoga značaja grada Županje u Hrvatskoj i inozemstvu te humanitarni rad. Djelovanje Udruge je posebno prvih godina bilo vrlo intenzivno jer se istovremeno odvijalo i na društvenom i na sportskom planu.

Podizala se svijest o značaju prvoga igranja nogometa. U tom razdoblju izrađen je grb Udruge koji prikazuje simbole prvoga igranja – loptu i hrast, snimljena je pjesma – himna *Prva lopta*, izrađen je suvenir „*Prva lopta*“, provedeni su likovni i literarni natječaji u školama, a kroz humanitarni rad donirano je više od 150.000 kuna.

Plakat iz 2008. godine

Poster from 2008

The Association of football veterans *The first ever football Županja*

Since 2006, the Association of Football Veterans has been operating in Županja, which was founded for several reasons, but above all for the revitalization of the fact about the first soccer ball and the first football game in Croatia.

The wish of the members of the Association is to highlight this special feature and make the phrase "Cradle of Croatian football" a synonym for the city of Županja. The very reason for the establishment was a match with the stars of Zagreb, which was instigated by Branko Tušek in Zagreb and which gathered more than 2,000 spectators at the stadium of the first soccer ball.

Founding Assembly of the Association of Football Veterans *The first football ball* was held on November 15, 2006, and its members were: Ivo Rešić, Dražen Ilić, Mladen Đaković, Darko Buljević, Robert Prnjak, Tomislav Kovačević, Petar Ilić, Perica Bijeljić, Marijan Gagulić, Stipo Matijević, Zdravko Meseljević, Josip Sarić, Hrvoje Lončarević and Vlatko Bilić. The Statute of the Association was accepted on that occasion, and Ivo Rešić was elected president until 2012, when he was succeeded by Bruno Ešegović.

The primary goal of establishing the Association was the promotion of sports values, the promotion of sports, especially football significance of the city of Županja in Croatia and abroad, and humanitarian work. The activity of the Association, especially in the first years, was very intensive because it took place simultaneously on both social and sports levels.

The awareness was raised about the importance of playing football for the first time in Županja. During this period, the emblem of the Association was made, which shows the symbols of the first game - the ball and the oak tree, the song - the anthem *Prva lopta* (the First ball) was recorded, the souvenir "Prva lopta" was made, art and literary contests were held in schools, and more than HRK 150,000 was raised through humanitarian work.

On the sports front, football matches were played throughout Croatia and beyond its borders through the veteran team. A special success of the Association, which unites its entire social, sports and humanitarian work, is represented by the organization of *The day of the first soccer ball*, the central event since 2009 until today. This event has become a mini-soccer tournament in which teams gather to participate in Županja as the football center.

Suvenir „Prva lopta“
"First ball" souvenir

Najpopraćeniji događaj Dana prve nogometne lopte bio je 2008. godine čiji je centralni događaj bila proslava 10 godina osvajanja svjetske bronce i na kojoj se veteranska ekipa s prijateljima Udruge suprotstavila slavnoj ekipi iz Francuske. Na toj utakmici bilo je oko 4000 gledatelja.

Osim ovoga događaja vrlo zapažena bila je i organizacija trokut turnira Zvijezde Zagreba – Zvijezde Osijeka i domaćina Udruge, a koja je bila u okviru Dana prve nogometne lope 2007. godine, kao i utakmica veteranskih reprezentacija Hrvatske i BiH.

Vatreni su na Spomen-stadionu 2008. godine okupili velik broj gledatelja
The Vatreni gathered many spectators at the Memorial Stadium in 2008

Kod organizacije raznih događanja na planu promocije prvoga igranja nogometa treba posebno spomenuti i organizaciju susreta pravoga nogometnog spektakla u Županji s reprezentacijom udruge navijača engleske nogometne reprezentacije odigrane 10. rujna 2008. godine, dan prije kvalifikacijske utakmice Hrvatska – Engleska u Zagrebu.

Tom prilikom je goste iz Engleske u uredu gradačelnika primio i pozdravio i vukovarsko-srijemski župan Božo Galić, koji je u ime Hrvatskoga nogometnog saveza zaželio dobrodošlicu i istaknuo kako mu je zadovoljstvo što su engleski gosti došli u Županiju koja izuzetno cjeni nogomet i ima veliki broj klubova, a posebno je zahvalio gostima što su donijeli loptu u ove krajeve, tu najvažniju sporednu stvar na svijetu.

„Čuli smo priče o prvoj nogometnoj loći, obavijestili smo naše udruge, medije i svi su zainteresirani za kulturno-sportsku suradnju“, istaknuo je direktor British Councila u Hrvatskoj Adrian Chadwick zahvalivši pritom na srdačnoj dobrodošlici. Britansko veleposlanstvo je ovom prilikom predstavljao Jamie Caroll koji je izrazio zadovoljstvo vezom engleskoga i hrvatskoga naroda kroz dolazak prve nogometne lopte.

Utakmica je pred više od 1500 gledatelja završila pobjedom domaćina 5 : 1.

The most attended event of *the First Soccer Ball Day* was in 2008, the central event of which was the celebration of 10 years of winning the world bronze medal, where the veteran team and friends of the Association played against the famous team from France. There were about 4,000 spectators at that match.

Na stadionu Prve nogometne lopte, 21. travnja 2008. godine,
Udruga - Vatreni '98. 3 : 2

M. Spaić, Prnjak, Draganović, Meseljević (u pozadini), Ivanković, Pavić, Rešić, M. Novoselac

At the First soccer ball stadium, on April 21, 2008,
Association - Vatreni '98. 3: 2

M. Spaić, Prnjak, Draganović, Meseljević (in the back), Ivanković, Pavić, Rešić, M. Novoselac

In addition to this event, the organization of the triangular tournament between *The Stars of Zagreb* and *The Stars of Osijek* and hosted by the Association, which was part of *the First Soccer Ball Day* in 2007, was also very notable, as well as the match between the veteran national teams of Croatia and Bosnia and Herzegovina.

When organizing various events to promote the first game of football, special mention should be made of the organization of a real football spectacle in Županja with the English national football team's fan association team, played on September 10, 2008. This spectacle took place the day before the qualifying match between Croatia - England that was played in Zagreb.

On this occasion, the guests from England were received and greeted in the mayor's office by the Vukovar-Srijem prefect Božo Galić, who welcomed them on behalf of the Croatian Football Federation and pointed out that he was pleased that the English guests came to Županja, the place that values football very much and has many clubs. He especially thanked the guests for bringing football to these parts, as football being the most important secondary thing in the world.

"We heard stories about the first soccer ball, we informed our associations, the media, and everyone is interested in cultural and sports cooperation," said the director of the British Council in Croatia, Adrian Chadwick, thanking him for the warm welcome. On this occasion, the British Embassy was represented by Jamie Carroll, who expressed his satisfaction with the connection between the English and Croatian people through the arrival of the first soccer ball.

The match was played in front of more than 1,500 spectators ended with the home team winning 5:1.

Utakmica s veteranima grada Zagreba
A match with the veterans of the city of Zagreb

I nogometni velikan Zvonimir Boban igrao je na Spomen-stadionu
Football icon Zvonimir Boban also played at the Memorial Stadium

Veteranska natjecateljska ekipa sudjelovala je osim u prijateljskim susretima i na raznim turnirima, a dugi niz godina predstavljala je Vukovarsko-srijemsku županiju na Veteranskom nogometnom prvenstvu u Rovinju. Od mnogih pobjeda i uspjeha na raznim turnirima treba izdvojiti jedno treće mjesto i jedno osvajanje velikoga veteranskog turnira u Međugorju (BiH).

Treba spomenuti i angažiranost humanitarne udruge *Humane zvijezde Hrvatske '03* koja je u 17 godina svoga djelovanja dala veliki doprinos u svijetu humanitarnoga i plemenitoga djelovanja. Vrijednosti koje je promicala pomogle su mnogobrojnoj djeci širom Hrvatske i susjednih zemalja: djeci s poteškoćama u razvoju, djeci bez roditeljske skrbi, dječjim bolnicama, dječjim domovima te raznim drugim institucijama ili pojedincima koji se bave problemima djece. Ostvareno je 125 humanitarnih projekata, priskrbilo se preko 8 milijuna donacija. Predsjednik ove Udruge bio je Županjac Branko Tušek.

Utakmica s Udrugom *Englandfuns*
Match with *Englandfuns* Association

Branko Tušek, 1953. – 2019.

In addition to friendly matches, the veteran competition team participated in various tournaments, and for many years represented the Vukovar-Srijem County at the Veteran Football Championship in Rovinj. Among the many victories and successes in various tournaments, one should single out one third place and one victory in the big veteran tournament in Međugorje (BiH).

It should also be mentioned the commitment of the humanitarian association *Humane zvijezde Hrvatska '03* (*The Human Starts of Croatia '03*), which has made a great contribution to the world of humanitarian and noble actions in its 17 years of activity. The values it promoted helped many children throughout Croatia and neighbouring countries: children with developmental difficulties, children without parental care, children's hospitals, children's homes and various other institutions or individuals dealing with children's problems. 125 humanitarian projects were implemented, over 8 million donations were collected. The president of this association was the native of Županja, Branko Tušek.

Literatura i izvori / Literature references and sources

- Antolec, Božidar (urednik). 2019. *Humane zvijezde Hrvatske '03 2003. – 2018.* Sisak.
- Balentović, Ivo. 1951. *30 godina Sportskog društva Graničar.* Vlastita naknada.
- Balentović, Ivo. 1961. *Graničar Županja 1921. – 1961. NK Graničar.* Županja.
- Balentović, Ivo. 1971. *Graničar 1921. – 1971. NK Graničar.* Umag.
- Balentović, Ivo. 1971. *Jedna šokačka lady.* Županjski zbornik, br. 3. Matica hrvatska Županja. Županja.
- Balentović, Ivo. 1980. *Prva lopta.* Vlastita naknada. Županja.
- Balentović, Ivo. 1995. *Prva lopta (drugo izdanje).* Aba-Zagreb d.o.o., Županja – Umag – Zagreb.
- Batarilović, Željko. 2005. *Županja – kolijevka hrvatskog nogometa.* Admiral tisak Cerna, Zavičajni muzej Stjepana Grubera Županja.
- Benaković, Tomislav. 2012. *Povijest županjske župe (1717. – 1917.).* Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu. Đakovo.
- Bogutovac, Stjepan. 1972. *Kolijeka nogometne lopte je Županja.* Sportske novosti. 19. siječnja 1972.
- Bogutovac, Stjepan. 2006. – 2020. *Županjski list,* Hrvatski radio Županja, Županja.
- Branković, Josip (urednik). 2016. *Udruga ekonomista, računovođa i finansijskih djelatnika Županja – 60 godina.* Udruga ERFD Županja. Gradska knjižnica Županja. Županja.
- Burburan Ferrucio; Moranjak Zlatko. 2006. *Rijeka nogometa 1873. – 1948.* Grafika Zambeli. Rijeka.
- Burburan Ferrucio; Moranjak Zlatko. 2008. *Sušačka revija,* br. 58/59. Klub Sušačana. Rijeka.
- Dominković, Iljo. 2019. *100 godina nogometa u Orašju NK „Hajduk“ Oraše 1919. – 2019.* Grafolade & 77 x 7 d.o.o. Oraše.
- Flander, Marijan (glavni urednik). 1984. *Sportski leksikon,* Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“. Zagreb.
- Frntić, Franjo. 1980. *100 godina nogometa u Hrvatskoj – prvi udarac sa centra.* Večernji list. 9. – 14. prosinca 1980. Zagreb.
- Frntić, Franjo; Hripko Dragutin (urednici). 1983. *Sto godina nogometa u Hrvatskoj 1880. – 1980.* Hrvatski nogometni savez. Zagreb.
- Gavran, Mijat. 1980. *Povijesna županjska koža.* Sportske novosti. Listopad 1980. Zagreb.
- Gizdić, Jurica; Raffanelli, Andeo. 2007. *Vječni Zmaj pod Biokovom.* Hrvatski nogometni klub Zmaj. Makarska.
- Gruber, Stjepan. 1972. *Nekadašnja tvornica tanina u Županji.* Kalendar 1972. Posavina Županja. Županja.
- Huber, Luka. 2013. *Povijest nogometa u Županji i županjskoj Posavini.* Završni rad – Fakultet prirodnoslovno-matematičkih i odgojnih znanosti. Fizička kultura Mostar. Mostar.
- Jelić, Ivan. 1981. *Spomenik prvoj lopti u Jugoslaviji.* Županjski zbornik, br 7. Muzej u Županji. Županja.
- Jelić, Ivan. 1981. *Opis tvornice tanina u Županji iz 1889. godine.* Županjski zbornik, br. 7. Muzej u Županji. Županja.
- Juzbašić, Janja; Marijan, Boško; Kegalj, Danijela. 2013. *Fotomonografija Muzeja u Županji (1953. – 2013.).* Zavičajni muzej Stjepana Grubera Županja. Županja.
- Kegalj, Danijela. 2020. *Ima jedan Graničar, boja mu je plava,* tekst Izložbe. Zavičajni muzej Stjepana Grubera Županja. Županja.
- Kerže Dragutin; Tomić Stjepan. 1976. *Kolijevka jugo-nogometa očekuje republičkog ligaša!* Glas Slavonije. lipanj, 1976. Glas Slavonije. Osijek.
- Klepac, Dušan. 2000. *Najveća cjelovita šuma hrasta lužnjaka u Hrvatskoj Spačva.* HAZU. Vinkovci. 4
- Knežević, Zdenka. 2015. *Županjski list,* br. 112. Hrvatski radio Županja. Županja.
- Kolomičuk, Boris. 1969. *Kada se u nas i gdje pojavila prva nogometna lopta.* Vjesnik. 20. siječnja 1969. Zagreb.
- Kovač, Ivan. 2001. *Službena zabilješka.* Nogometno središte Županja. 19. studenoga 2001. Županja.
- Kovačić, Davor. 2019. *Hrvatski nogomet u doba cara, kralja, poglavnika i maršala.* AGM d. o. o. za izdavaštvo i usluge. Hrvatski institut za povijest. Zagreb.

- Kramer, Fredi (gl. urednik). 1992. *Hrvatski nogometni savez – 80. obljetnica*. Hrvatski nogometni savez. Zagreb.
- Kramer, Fredi; Klemenčić, Mladen (urednici). 2004. *Nogometni leksikon*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb.
- Lazzarich, Lea. 2009. *Izvori o riječkim povijesnim novinama 1813. – 1918*. Sveučilišna knjižnica Rijeka. Rijeka.
- Lončarević, Vladimir. 2012. *Tiha s(n)aga IVE Balentovića. Glas Koncila*. 15. travnja 2012. Zagreb.
- Magdić, Zvonimir; Petek Stjepan. 1980. *100 godina nogometa, Sportske novosti*. 15. prosinca 1980. Zagreb.
- Maričić, Branko. 2010. – 2011. *Županjski list*. Hrvatski radio Županja. Županja.
- Markotić, Božidar. 1981. *Ponos svakoga Županča*. Vjesnik. 20. rujna 1981. Zagreb.
- Marković, Ivan. 2012. *O počecima hrvatskoga nogometa*. Nova Croatica, br. 56. Filozofski fakultet Zagreb. Zagreb.
- Mijandrušić, Jordan. 1990. *Prilozi za povijest nogometa u Rijeci prije I. svjetskog rata*. Povijest sporta, br. 86. Savez za fizičku kulturu Hrvatske. Zagreb.
- Oršolić, Karlo. 1981. *Proslava 100. obljetnice igranja nogometa u Jugoslaviji. Županjski zbornik*, br. 7. Zavičajni muzej. Županja.
- Pavić, Zvonimir. 2001. *HNS će pomoći kolijevci hrvatskog nogometa*. *Večernji list*. 21. studenoga 2011. Zagreb.
- Petek, Stjepan. 1976. *Županja – kolijevka nogometa*. *Sportske novosti*. 10. rujna 1976. Zagreb.
- Petek, Stjepan. 1980. *Mladi stogodišnjak*. *Sportske novosti*. 18. rujna 1980. Zagreb.
- Petek, Stjepan. 1980. *100 godina igranja nogometa u Jugoslaviji (Bilteni 1, 2)*. Komisija za informiranje. Županja.
- Petek, Stjepan (urednik). 1981. *60 godina NK Graničar Županja*. NK Graničar Županja. Županja.
- Prodan, Stelio (urednik). 2014. *Ivo Balentović – život i djelo*. Matica hrvatska – Ogranak Umag. Umag.
- Spehnjak, Katarina. 2006. *Britanski pogled na Hrvatsku 1945. – 1948*. Golden marketing – Tehnička knjiga. Zagreb.
- Spehnjak, Katarina. 2006. *Konzularna predstavnija Velike Britanije u Hrvatskoj 1945. – 1948*. Hrvatski institut za povijest. Zagreb.
- Spehnjak, Katarina. 2010. – 2011. *Županjski list*. Hrvatski radio Županja. Županja.
- Stjepanović, Marta. 2018. *Prva nogometna lopta ponovno u Županji*. *Županjski list* (siječanj). Hrvatski radio Županja. Županja.
- Šarčević, Mirko. 1979. *Stoljeće naše prve nogometne ljestvice*. Vjesnik. 29. srpnja 1979. Zagreb.
- Šarčević, Mirko. 1980. *Hrastovina kumovala nogometu*. Vjesnik. 7. rujna 1980. Zagreb.
- Šarenac, Darko. 1980. *Podižu spomenik lopti*. Tempo. 20. kolovoza 1980. Beograd.
- Švel-Gamiršek, Mara. 1990. *Šuma i Šokci. „Privlačica“ Vinkovci*. Vinkovci.
- Tkalac, Krunoslav, 1973. *Statistički podaci o kotarskoj oblasti Županja za 1892. god.* Županja. Županjski zbornik br. 4. Zavičajni muzej Županja. Županja.
- Tomić, Stjepan. 1980. *Luić predsjednik Odbora*. *Glas Slavonije*. 28. srpnja 1980. Osijek.
- Tomić, Stjepan. 1997. *Županja je kolijevka nogometa, tenisa i mačevanja*. Povijest hrvatskog športa, br. 114. Hrvatski olimpijski odbor. Zagreb.
- Tuđen, Branko; Tomic Stjepan. 1980. *Lopta pripada svima*. *Večernji list*. 15. prosinca 1980. Zagreb.
- Verner, Đuka. Fotodokumentacija, pisma, zabilješke.
- Živić, Dražen (urednik). 2012. *Vukovarsko-srijemska županija*. Institut društvenih znanosti Ivo Pilar i Vukovarsko-srijemska županija. Zagreb – Vukovar.

NK Graničar Županja – arhiva

Zavičajni muzej Stjepana Grubera Županja – arhiva

Fototeka Graničara i Zavičajnoga muzeja Stjepana Grubera u Županji

Župa Mučeništva sv. Ivana Krstitelja Županja

Županjski list 2006. – 2020.

Županjski zbornik, br. I – 11

Glas Koncila, br. 15, 15. travnja 2012.

Šumarski list, br. 1 od 1. siječnja 1886., stranice 33–37

Hrvatski list

Glas Slavonije

Vjesnik, 23. rujna 1980., *Županjci zovu na značajan jubilej*

Vjesnik, 7. rujna 1981., *Slavlje u Županji*

Večernji list (1980.), *Spomenik prvoj lopti*, 8. prosinca 1980.

Sportski list

Sportske novosti

Borba

Državni arhiv u Vukovaru

Matični ured Županja

Borba, 1980., *Sto godina nogometa*, 14. prosinca 1980.

SN revija

Večernji list

Županjske novine

Internetski izvori / Internet sources

<https://hns-cff.hr/hns/o-nama/100-godina/>

<https://hns-cff.hr/matches/271079/hrvatska-bosna-i-hercegovina-1-1/>

<http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=61770>

<https://www.rijekadanas.com/otkrivane-ploca-povodom-nogometne-utakmice-1873-godine-rijeka-je-prva/>

<https://hns-cff.hr/matches/271079/hrvatska-bosna-i-hercegovina-1-1/>

<http://www.tz-zupanja.hr/povijesni-dan-za-zupanju-i-za-hrvatski-nogomet/><https://www.posta.hr/pregled-zigova/207?p=1019>

<https://zns.hr/povijest-zns-a>

<https://www.index.hr/sport/clanak/bili-su-kultna-lica-hnla-a-danas-smo-ih-jedva-pronasli/940804.aspx>

https://issuu.com/fiume/docs/rijeka_nogometa

<https://hr.wikipedia.org/wiki/1>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Jugoslavenski_nogometni_savez

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=57312>

<https://kaportal.net.hr/mozaik/pozdrav-iz-karlovca/3755429/pozdrav-iz-karlovca-kako-je-tekla-gradnja-pruge-prema-rijeci/>

<https://povijest.net/zivko-radan/>

<https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=20706>

<https://zupanjac.net/na-danasjni-dan-8-2>

https://hr.wikipedia.org/wiki/Aleksandar_%C5%BDivkovi%C4%87

<https://zupanjac.net/na-danasjni-dan-30-11>

<https://sportnet rtl.hr/vjesti/191992/nogomet/rijeka-umro-milan-blazevic/>

<https://www.google.com/search?q=svjetsko+prvenstvo+2018>

<https://www.google.com/search?q=vatreni+iz+1998.+godine>

<https://hrnogomet.com/kup/utakmica.php?id=953&lang=hr>

<https://zupanjac.net/zupanja/prvo-igranje-nogometa>

[https://tehnika.lzmk.hr/zeljeznica/
file:///C:/Users/Zvonimir/Downloads/OJS_file%20\(2\).pdf](https://tehnika.lzmk.hr/zeljeznica/file:///C:/Users/Zvonimir/Downloads/OJS_file%20(2).pdf)
http://www.formula1-dictionary.net/rijeka_povijest_1850-1875.html
<https://hns-cff.hr/news/17817/ante-pavlovic-postao-prvi-pocasni-glavnji-tajnik-hns-a/>
<https://www.nacional.hr/intervju-kovacic-nogomet-se-uvijek-koristio-kao-orude-drzavne-politike/>
<http://hrvatska-bosna.eu5.org/zivotopisi/hasanefendic-sead.htm>
https://sh.wikipedia.org/wiki/Miljan_Miljani%C4%87
<https://www.novulist.hr/novosti/hrvatska/istrazivanje-rijecke-nogometne-povijesti-do-prije-30-ak-godina-puno-se-toga-o-rijeci-nije-smjelo-ni-pisati-ni-gоворити/>
<http://nogomet.lzmk.hr/clanak.aspx?id=1543>
<https://www.lokalpatrioti-rijeka.com/forum/viewtopic.php?f=14&t=2227>
<https://ilovezrenjanin.com/vesti-zrenjanin/celni-ljudi-grada-sa-tri-imena-i-u-devet-drzava/page/184/>
<http://zmz.mdc.hr/galleryPopUp.aspx?lang=en&id=45>

Kazivanja, tekstovi, dokumentacija i fotografije

/ Narrations, texts, documentation and photos

Branko Maričić, Tomislav Kos, Zvonimir Luić, Ivan Oršolić, Josip Vodanović, Mirko Šarčević, Nada Spaić, Tanja Verner, Đuro Bačić, Mato Baotić, Miroslav Pavić, Tomislav Kovačević, Mara Kovačević, Mira Mikić, Mato Huber, Dino Maršić, Robert Herman, Marica Ivaštinović, Margaret Zejna Balentović, Stanislav Bašić, Stjepan Bogutovac, Mira Pahor, Marija Varnus, Đurđica Beuk, Kata Pastuović, Antonija i Ivan Rajčić, Šime Maričić, Mijo Strelački, Matej Janković, Franjo Župarić, Vladimir Macko, Ilij Dominković, Đuro Pejić, Tomislav Pejić, Hrvoje Bušić, Slavko Draganović, Janja Vidović, Vinko Pastuović, Antun (Tonika) Bušić, Kata Ham, Ljerka Javor, Franjo Dominković, Drago Galović, Hrvoje Galović, Ozren Galović, Ivo Rešić, Krešimir Filipović, Milan Petković, Vladimir Ćirić, Dunja Vanić, Ivica Aničić, Vinko Juzbašić, Antun Bartek, Ante Knežević, Krešimir Pavičić, Ivica Vidović, Pero Klaić, Ljupko Bilić, Mato Dominković, Andrija Balentović, Mijo Juzbašić, Mato Stojanović, Josip Barišić, Đuro Berač, Katarina Tvrz, Josip Bačić, Stjepan Matijević, Marko Pejaković, Stjepan i Vlado Leaković, Anica Kovačević, Marijan Stjepanović, Izet Bojčić, Veljko Guduras, Franjo Dominković – Karlin, Danijel Imširović, Marko Šikanić, Drago Kamenski, Marko Benaković, Branko Hrehor, Mario Ilić, Antun Oršolić, Hrvoje Miličević, Tomislav Jonjić, Kata Mišić-Jorgovan, Pero Avramović, Mario Vukorep, Katarina Renčar, Kata i Mijo Kobašević, Tomo Andić, Vlado (Blaž) Maričić, Đuka Baotić, Ana i Luka Kobaš, Zvonimir Tanocki, Željka Goda, Blaženka Filipović i Vladimir Endes.

